

הישיבה המאתיים-ותשעים-וחמש של הכנסת התשיעית

יום שני, כ"ה טבת תש"ם (14 ינואר 1980)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:02

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

רות (תיקון) (הצבעות), תש"ם-1980, הצעת חוק של כבירה הכנסת אליהו שפייר.
כן הונחו: 1. הודעת שר הפנים בעקבות מסקנות הוועדה לקליטת העלייה בנושא: הצורך הדחוף להחליט על ברית בין ערים בישראל לבין קהילות יהודיות בערים ברוסיה; 2. הודעת שר החקלאות בעקבות מסקנות ועדת הפנים ואיכות הסביבה בנושא: הפסקת אספקת מים לרשויות מקומיות; 3. הודעת שר הפנים בעקבות מסקנות ועדת הפנים ואיכות הסביבה בנושא: פגיעות באזרחים ערביים על-ידי המשמר האזרחי; 4. הודעת שר החינוך והתרבות בעקבות מסקנות ועדת הפנים ואיכות הסביבה בנושא: פגיעות באזרחים ערביים על-ידי אנשי המשמר האזרחי; 5. הודעת שר החינוך והתרבות בעקבות מסקנות ועדת החינוך והתרבות בנושא: ההדלפה בבחינות הבגרות.

היו"ר י. שמיר: אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. תחילה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מוזכר הכנסת נ. לורר: ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי הונחו היום על שולחן הכנסת: לדיון מוקדם: 1. חוק הרשויות המקומיות (בחירות) (תיקון סעיף 7), תש"ם-1980, הצעת חוק של חברת-הכנסת בן-ציון רובין; 2. חוק שירות בטחון (תיקון), תש"ם-1980, הצעת חוק של חברת-הכנסת חייקה גרוסמן; 3. חוק לתיקון פקודת העיריות ופקודת המועצות המקומיות, תש"ם-1980, הצעת חוק של חברת-הכנסת אליהו שפייר; 4. חוק שירות לאומי (תיקון), תש"ם-1980, הצעת חוק של חברת-הכנסת חייקה גרוסמן; 5. חוק הרשויות המקומיות (בחירות).

ב. סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדיון-חשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב')

כמדי שנה ישאלו בוודאי השואלים: מדוע לא טיפלה הוועדה בכל או לפחות במרבית הנושאים שבדיון-חשבון מבקר ומדוע בחרה הוועדה דווקא בנושאים אלה ולא באחרים? ומה טעם בעבודת הביקורת ומה תועלת בדיוני הוועדה לענייני ביקורת המדינה אם מדי שנה בשנה הולך ותופח דיון-חשבון מבקר המדינה במקום שילך ויצטמק? ועוד ישאלו השואלים: מה היא מידת ערנותם ורגישותם של הגופים המבוקרים לתיקון הליכי קויים ולשיפור נוהלי העבודה והאם אין פני הדברים כך שהמבקר מבקר, הציבור זועם, הוועדה לענייני ביקורת המדינה מתריעה ומועיקה, הכנסת מחליטה אך בסופו של דבר עולמו של מינהל כמנהגו נוהג?

וברצוני לנסות ולהשיב על שאלות אלה אחת לאחת: דינים-חשבונו מבקר המדינה עומדים מכוח עצמם ופועלים את פעולתם על הגופים המבוקרים באורח ישיר אף אם הוועדה לא טיפלה בממצאיהם. לביצוע המעשי של מטרה זו הוקמו בזמנו על-ידי הממשלה דפוסים גופים מחייבים, במלים אחרות: טיפלה של הוועדה בא כדי לתת משקל יתר לנושאים בעלי חשיבות עניינית או עקרונית יוצאת דופן. אילו היתה הוועדה דנה בנושאים רבים ומגוונים מסקנות והמלצות אין ספור היא היתה מחטיאה את מטרתה כי בעשותה כן היא מאבדת את האפקט ואת המשקל הציבורי שלה. אף

היו"ר י. שמיר: הסעיף הראשון על סדר-היום: סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדיון-חשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977, חלקים א' וב', את הסיכומים וההצעות יביא יושב-ראש הוועדה לענייני ביקורת המדינה חבר הכנסת שמואל טולידאנו.

עצמאל טולידאנו (יו"ר הוועדה לענייני ביקורת המדינה): אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הסיכומים וההצעות של הוועדה לענייני ביקורת המדינה המובאים היום לאישור הכנסת דנים הפעם, שלא כבשנים עברו, בדיון-חשבון מבקר המדינה בלבד ואין הם דנים בדיון-חשבון בן השנתי של נציב תלונות הציבור. יש בכך תועלת משני טעמים: האחד, שני דיונים בכנסת בנושא הביקורת יגבירו את המודעות לנושא ואמנם ראוי נושא חשוב זה שיחדור עמוק לתודעת הממשלה, הכנסת והציבור. והנימוק השני, דיון נפרד בכל אחד מן הדינים-חשבונו יאפשר לחברי הכנסת להתמקד בכל אחד מהנושאים שהם אמנם בעלי מכנה משותף אך בכל זאת קיים ביניהם שוני: תלונות שהאזרח מעלה מצד ביעות מאופייני על ליקויים ספציפיים ומוגבלים והליקויים שעליהם מצביע המבקר נוגעים, לפחות בחלקם, למערכת בכללה.

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') —

לאחר הקמת הוועדה, שכאמור מתפקידה היה לייעל ולשפר, התברר שהיא עצמה זקוקה לייעול. היא קיימה בסך הכול שלוש-ארבע ישיבות שבהן רוב המשתתפים היו בדרג זוטא ולמעשה ניתן לומר שהיא לא דנה כלל בממצאי הביקורת ולא המליצה על צעדים אופראטיביים כלשהם. ביולי 1979 ציינה הוועדה לענייני ביקורת המדינה בסיכומים שהונחו על שולחן ה"מליאה כי "הוועדה מציינת בדאגה שהתקוות שתלתה בוועדה בין-משרדית זו עוד לא מומשו". נוסח מעודן לכל הדעות. עם סיום תפקידו של סגן השר פלומין פניתו לשר האוצר וביקשתי לדעת מי ימלא את מקומו. כן הפנית את תשומת-לבו לצורך להפעיל ועדה זו בצורה תקינה ויעילה. באוקטובר 1979 הודיע לי שר האוצר דאז שהוא ממנה את המנכ"ל דאז, מר סיון, ליושב-ראש הוועדה. הוועדה החדשה לא קיימה אף לא ישיבה אחת ולמעשה היא מתה מיתת נשיקה. ביצוע תיקון הליקויים נשאר יתום.

פרשה שנייה: בתאריך 13 במאי 1979 החליטה הממ"שלה להטיל על השר משה נסים "לרכז את ממצאי הביקורת ולהביאם לדיון בישיבת הממשלה". בסיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה מחודש יולי 1979, שהונחו על שולחן הכנסת, הביעה הוועדה קורת רוח מהחלטה זאת של הממשלה שיש בה משום רצון ונכונות להיכנס סוף סוף לעיני הקורה של בעיה זו.

בסיכומים שהגיחה הוועדה בחודש נובמבר 1979 על שולחן הכנסת נאמר: "יושב-ראש הוועדה קיים מספר שיחות עם השר נסים שהבטיח להגיש המלצותיו בעניין זה למליאת הממשלה בהקדם. הוועדה מציינת בצער" — כך נאמר בסיכומים — "כי עד היום" — דהיינו עד אותה הודעה, נובמבר — "לא קיימה הממ"שלה דיון בנושא חשוב זה". בהמשך נאמר כי "הוועדה תקיים בימים אלה דיון בהשתתפות השר נסים במ"גמה לחפש דרכים שתחיבת את משרדי הממשלה ומוסדות הציבור לתקן ללא דיחוי את הליקויים". ואמנם הוועדה קיימה דיון זה ב-4 בדצמבר 1979 בהשתתפות השר נסים שהציג את תמצית המלצותיו לממשלה וקבע כי הוא מקווה שהדיון בממשלה יתקיים בחודש דצמבר. חודש דצמבר חלף עבר והדיון אינו נראה באופק. במלים אחרות, שמונה חודשים לאחר שהממשלה התייטה לטפל בנושא היא לא מצאה לנכון לקיים בו אף לא דיון אחד.

מה הם הדברים שלדעת הוועדה חייבת הממשלה לעשות? — 1. לקיים ללא דיחוי דיון ממצה בענייני הביקורת. לקבל החלטות אופראטיביות ולבצען; 2. להקים ללא דיחוי ועדת מנכ"לים במקום הוועדה שאיננה פועלת או יותר רצוי ועדת שרים, כהמלצתו של השר משה נסים, שמתפקידה יהיה לפקח על ביצוע תיקון הליקויים. ועדה זו חייבת — שלא כדוגמת ועדת ה"מנכ"לים" — לקיים ישיבות סדירות וקבועות ולקבל החלטות בהתאם לחומר הרב המצטבר באגף הפיקוח הכ"ל של משרד האוצר; 3. בחק מבקר המדינה לא נקבע מי בממשלה אחראי בפני הכנסת לתיקון ליקויים הקשורים בכמה משרדים בעת ובעונה אחת. הוועדה נתקלה בתופעה זו בטיפולת בנושא "התלותם בשימוש בסמים", "הטיפול בנוער מגותק", "אכסחת הציבור מפני פעילות עוינת" ועוד. הממשלה חייבת לקבוע מי האח-

אם הנהלות הגופים הממשלתיים האחראים לתיקון הליקויים אינן ממלאות את תפקידן כראוי — ואמנם זה המצב לאשורו ועל כך ארחיב את הדיבור בהמשך דברי — אין הוועדה יכולה לבוא במקומם ולמלא את תפקידם. היא חייבת — וזאת היא עושה לאחרונה ביתר שאת — לתבוע מהממשלה לתקן את הליקויים שנתגלו במשרדיה ובמוסדותיה במהירות, ביעילות וב"תוקף רב. לשאלה מה טעם בביקורת כשאין פועלים תמיד כמצוותה ניתן כמובן לענות בצורה פשטנית: ללא ביקורת היה המצב חמור פי כמה והוא היה הולך ומחמיר מדי שנה בשנה עד כדי הפקרות ואילו במצב הקיים, אף אם ביצוע תיקון הליקויים אינו משיביע את רצוננו, הרי לכל הדעות מהוות הביקורת סכר איתן בפני שחיתות ודמוראליזציה בחינו.

רבתי חברי הכנסת, עצם קיומו של מוסד הביקורת הבלתי תלוי מטיל את מוראו על כל משרד ועובד ציבור. אין הוא רק גורם מרתיע אלא הוא קודם כול גורם מנחה ומחנך על-פי גורמות, דפוסי התנהגות וכלי לי גוהל הנקבעים על-ידי ומקבלים את גיבויה של הוועדה והמליאה ובכך הופכים לנכסי צאן ברזל של המנהל הציבורי והחברה כחלה. הביקורת הצפויה והבלתי צפויה ביחידת המינהל למיניהן היא כשלעצמה — אפילו לא פורסם אחרי-כך דין-וחשבון המצביע על ליקויים — מרתיעה ומזעזעת. ליקויים רבים מוצאים תיקונם עוד לפני פירסום הדין-וחשבון ואילו אלה המורעים בדין-וחשבון ומוגשים לכנסת ולציבור זוכים לכי-סוי נרחב בכלי התקשורת; ממצאיו מהדהדים והם חודרים לכל פינה ופינה של המינהל ומגיעים כמעט לכל עובד האחראי לליקויים.

לסיכום, מוסד הביקורת חשיבותו רבה מאין כמוה והוא עומדת בפני עצמה. דומני שבמדינת ישראל הצ"לח מוסד הביקורת לשמור עד כה על מעמד מיוחד של יקרה ואמינות בלתי מעורערת וזאת לא במעט בזכות אישיותו של העומד בראשו, מבקר המדינה ד"ר נבנצל.

לפני עשר שנים הופיע בפני המליאה חברי-הכנסת מיכאל חוני ז"ל שהיה אז יושב-ראש ועדת משנה מיוחדת של ועדת הכספים שקדמה לוועדה לענייני ביקורת המדינה והביע את השקפתו בנושא הביקורת. הרשיתי לעצמי בדברי עד כה להשתמש בחלק מהדברים שאמר באותה עת, בדברים הנראים לי גם היום נכונים ובעלי תוקף.

כנסת נכבדה, ברצוני לעבור עתה לנושא הפיקוח הממשלתי על תיקון הליקויים שעליהם הצביע המבקר. ביום 7 ביוני 1978, דהיינו לפני למעלה משנה וחצי, מינה שר האוצר דאז ועדה בין-משרדית בראשות סגן השר דאז יחזקאל פלומין שתפקידה היה לדון בממצאי הביקורת של מבקר המדינה, להמליץ על דרכים לתיקון הליקויים ולעקוב אחר תיקונם. כל הגורמים הנוגעים בדבר הגיעו לכלל מסקנה שגוף בין-משרדי מעין זה הוא מחוייב המציאות אם רוצים לחייב את המשרדים השונים לתקן את הליקויים. במבוא לסיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדיון-וחשבון המבקר מס' 28 ציינה הוועדה בסיפוק את מ"גנויה של ועדה בין-משרדית זו וקבעה "כי היא תסייע לכינונו ועיצובו של מינהל תקין ויעיל במדינה". שנה

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב'); (דיון) —

תשומת-לב חברי הכנסת להחלטות שהלחן הנראות לי חשובות במיוחד: בנושא "תהליך התיקצוב הממשלתי" הצענו: 1. להקים פורום שבו תיקבע מראש המדיניות של העדיפויות בין המשרדים השונים; 2. שמשדרי ה-ממשלה יגישו בשלב מוקדם את הצעתם לתקציב שלהם עם סדר עדיפויות הנראה להם; 3. שיש לקבוע הליכים מפורטים בכל הנוגע לטיפול בחריגות מן התקציב ואם נמצא שמשדר חרג מתקציבו מבלי שימצא הסברים מניחים את הדעת לכך יש לקצץ מתקציבו בשנת הכספים הבאה בשיעור החריגה. החלטות אלה ראוי שיושמו ויישמעו בימים אלה שבהם מכינים את התקציב. בנושא "מיבצע ליטאני", אני מצטט: "הוועדה רואה את נושא המשמעת בצה"ל כאחת מבעיות היסוד והיא רואה בדאגה רבה את הליקויים שנתגלו בנושא זה כמעט בכל הדרגים ובכל השטחים במיבצע ליטאני", סוף ציטוט. בנושא "אבטחת הציבור מפני פעילות עוינת", נושא חשוב לכל הדעות, מצאה הוועדה כי ממצאי הבירוקרטיה נוגעים לנושאים שבהם דרוש שיתוף פעולה, לפעמים מיידי, פשוטו כמשמעו, בין משרתת ישראל וצה"ל. לדעת הוועדה עדיין לא נמצא פתרון הקובע הלכה למעשה למי משני הגורמים הסמכות להורות ולהבטיח באופן חד-משמעי את חלוקת התפקידים והאחריות באי-רועים מיוחדים. דווקא במקרים מעין אלה קיים חשש לתקלות חמורות כתוצאה מאי בהירות וצריך שוב להדגיש את הנקודה הזאת.

לוועדה הוגשו ארבע הצעות של חברי כנסת שאינם חברי הוועדה, חבר-הכנסת תופיק טובי וחבר-הכנסת צ'רלי ביטון. הוועדה דנה בהצעות אלה והחליטה שלא לאמץ אף במקביל החליטה להרשות לחברי הכנסת הנ"ל להניח על שולחן הכנסת.

רבתי חברי הכנסת, אדוני היושב-ראש, בסיום דברי ברצוני להודות למבקר המדינה, ד"ר יצחק נבנצל, ול-צוות עורכי המסור על הסיוע הרב שהם מגישים לווועדה הן בישיבותיה והן בכל נושא שהוועדה פונה אליהם. כן רצוני להודות למפקח הכללי ולמשנה למפקח הכללי של משרד האוצר על תרומתם לעבודה התקינה של הוועדה.

ראי במקרים מעין אלה ברשות המבצעת; 4. לחזק את הביקורת הפנימית במשרדי הממשלה והמוסדות הממלכתיים וזאת על-ידי העלאת רמתה המקצועית ומעמדה של הביקורת; 5. להגדיר את אחריותו ומעורבותו האי-שית של המנהל הכללי — וזו לדעתנו נקודה חשובה מאוד — לליקויי המינהל שבתחום משרדו וכן את אחריותו האישית הישירה של העובד או איש המנגנון בהתאם למדיניות "שכר ועונש", דהיינו: שכר לעובד המגלה יעילות, התמסרות ונאמנות בעבודתו ועונש לעובד שהביקורת גילתה שהתחיל ושלל עשה את אשר חייב היה לעשות.

רבתי חברי הכנסת, חוק מבקר המדינה איננו מטיל את האחריות לתיקון הליקויים על גורם כלשהו ברשות המבצעת. הוועדה בוחנת עתה הצעה לשינויי חקיקה בתחום זה.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, עד כה דיברתי בהרחבה ובהכללה בנושא הביקורת והפיקוח על תיקון הליקויים. ברשותכם, כמה מלים על דין-וחשבון המבקר מס' 29 ועל הסיכומים וההמלצות של הוועדה שהוגחו על שולחן הכנסת.

תחילה ברצוני לציין שדין-וחשבון זה מתייחס לתקופת כהונתה של הממשלה הנוכחית שלא כמו דינים וחשבונות קודמים שהתייחסו לתקופת כהונתה של הממשלה הקודמת והממשלה הנוכחית טענה בצדק שאין היא אחראית לתיקונים הכלולים בו. בדין-וחשבון כל-לים למעלה מ-2,000 ממצאים לעומת כ-1,100 שהיו כלולים בדין-וחשבון השנתי הקודם. אמנם מספר הממצאים אינו בהכרח משמעותי אך בכל זאת הוא מצביע על כיוון. 18% מכלל 2,000 הממצאים תוקנו במהלך הביקורת או מייד לאחריה; 20% נמצאים בתהליך תיקון; 31% מהליקויים טרם הוחל בתיקונם וב-31% נוספים של הליקויים מדובר על פעולות חד-פעמיות שאינן חוזרות ולמעשה אין שום אפשרות לתקן. רבתי חברי הכנסת, זוהי תמונה גנומה עד מאוד והממשלה חייבת להביא לשינוי פני הדברים וטובה שעה אחת קודם.

אשר לסיכומים ולהצעות הוועדה ברצוני להפנות

דיון

הוועדה הציבורית הרבה שהיתה לדין-וחשבון זה ואשר בעטייה החליטה הממשלה להטיל על השר משה נסים לרכז את ממצאי הביקורת ולהביאם לדיון בישיבת ה-ממשלה. נוסח זה נכתב ביולי 1979 ואילו בנובמבר 1979, ארבעה חודשים לאחר אותה קביעה, ציינה הוועדה בדאגה במבוא חלק ב' של סיכומי הוועדה והצעותיה כי "בגלל אי הבהירות שהיתה במשרד האוצר בתקופה האחרונה לא יכלה הוועדה להביא לשינוי הדברים בי-נושא זה של אי תפקוד הוועדה הבין-משרדית. אשר לשר נסים, "הוועדה מציינת בצער, כי עד היום לא קיימה הממשלה דיון בנושא חשוב זה".

רבתי חברי הכנסת, מאז נובמבר 1979 אין סגן שר האוצר, התחלף שר האוצר והשר משה נסים לא הצליח להביא לפני הממשלה את הצעותיו שבהן תקיים הממשלה אותו דיון מיוחד. אך, רבתי חברי הכנסת,

הוועדה:

לדיון הוקצו שתיים. רשות הדיבור לחבר-הכנסת אורה נמיר, ואחריה — לחבר-הכנסת אברהם מלמד.

אורה נמיר (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, די לעיין במבוא לשתי החוברות על סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לגבי דין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה כדי להיווכח איזו רוח תמימה ואופטי-מית ליוותה את חבריה כשניסחו את חלק א' של המבוא לסיכומים ולא אחזור על מה שציטט כאן יושב-ראש הוועדה, אוכר רק כמה משפטים: "הוועדה מציינת בדאגה שהתקוות שתלתה בוועדה בינמשרדית זו" — בראשות שר האוצר — "עוד לא מומשו", אך הוועדה מציינת במיוחד את שביעות רצונה מהמאפייני השני לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה: "ה-

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') (דיון) —

הממשלה ואיננה עוד; מונה שר מיוחד, השר נסים, לריכוז ממצאי הביקורת ולהבאתם לדין בממשלה אך חודש רודף חודש, הבטחות מהבטחות שינונו לזו-עדה לענייני ביקורת המדינה והנושא לא הועלה. על שולחנה של הממשלה, דומני שלא אגוזים אם אומר כי במציאות המדינית הסנוכה ובמציאות הכלכלית-החברתית המידרדרת קשה להניח שיעמוד לשר נסים הכוח להביא ממצאי, אם אספם, לדין קרוב בממשלה.

במציאות עגומה זו אין טעם לקבול, אדוני היושב-ראש, על כי סיכומיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה בנושאים כמו תהליך התיקצוב הממשלתי, תקציב הבטחון וביצועו, מיבצע ליטאני ואבטחת הציבור מפני פעילות עוינת לא זכו להתייחסות אלמנטרית. יש מקום סביר להניח כי המופקדים על מערכות אלו לא טרחו כלל לעיין בסיכומים אלה ברצינות.

לא נותר לי אלא להציע לאותם חברי הכנסת שדמו-חו של השירות הציבורי והמנהיגות הממשלתית חשובה בעיניהם: הבה נתאחד לקביעת סמכויות של ממש לזו-עדה לענייני ביקורת המדינה בכל הנוגע ליישום המלצותיה. אם לא יעמוד לנו לכך אומץ הלב הציבורי לא ייוותר לנו אלא לקבוע בצער כי חל תהליך של כירסום עמוק במוסד מבקר המדינה ובזכותו המוסרית להתקיים. אם הביקורת הופכת לאחד הדברים שהתי-רגלנו לחיות עמם ועל קביעותיה החריפות ביותר אנו עוברים לסדר-היום חבל על הפגיעה הקשה באיש ה-מוכשר והדבק במשימה העומד בראשה, חבל על הצוות המסור וחבל — חברי הכנסת — על הנייר שעליו נד-פסים הדינים-והחשבונות.

הח"ר י. שמיר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מלמד, ואחריו — לחבר-הכנסת רון.

אברהם מלמד (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, דיווחשבון זה של המבקר, מס' 29, מראה לנו על התרחבות הפעילות של המוסד החשוב הזה של ביקורת המדינה. הפעם יש בו כמה חידושים: יש כאן ביקורת על מוסדות שהם אקסטרה ממשלתיים, כגון קופות-החולים, שלא זכו אף פעם לביקורת וזו לנו הפעם הראשונה שקראנו דיי-נים-וחשבונות מעמיקים ביותר על מוסדות אשר הממ-שלה העבירה אליהם גם משאבים וגם סמכויות באחד התחומים החשובים ביותר של חיינו והוא הבריאות. זו גם הפעם הראשונה שמיבצע צבאי בוקר תוך כדי קיומו.

אני רוצה לציין גם הישג חשוב נוסף שלא בא לביטוי פה והוא הוועדה הבין-לאומית של האומבדוס-נים — נציגי תלונות הציבור — אשר תתקיים, א"ה, באוקטובר 1980 בירושלים עיר הקודש. דבר זה מו-כיח את ההכרה הבין-לאומית במוסד הזה לביקורת המדינה ואת ההערכה שיש לעולם המערבי לגבי מבקר המדינה שלנו, אישיותו ופעילותו. עד היום נרשמו כבר 14 מדינות שתשתתפה בוועידה זו.

מצד שני, ככל שהמוסד הזה מעמיק את ביקורתו מרחיב את מגמתו פעילותו, מביא לנו כל פעם דיווחים יותר ויותר מעמיקים וחשובים הרי שמהצד האחר, מ-הצד שלנו, לא הממשלה ולא הכנסת משתמשים דיין

רוח חדשה נושבת משולחן הממשלה, זמירות חדשות דווקא מפיו של שר האוצר, השר האחראי על ביצוע המלצות הוועדה לענייני ביקורת המדינה: אתמול הוא הציע לבטל את מסקנות ועדת אשר ואחר יציע, על-פי אותו הגיון, לבטל אולי את מוסד מבקר המדינה.

קשה מאוד, חברי הכנסת, להיות חשופים לביר-קורת; מסתבר שקשה מאוד להתאים ארחות חיים לדפ-רים ציבוריים-מוסריים. אך שלטון איננו חגיגה מתמשכת וחרית הסיסמה "דוגמה אישית" על דגלה של מפלגה פוליטית איננה אמירה שהציבור מוכן להתפשר על יישומה.

לא מקרה הוא, רבותי חברי הכנסת, שתחושתם של אלו המתמידים לבוא לישיבותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה היא של גרגרית הולכת וגוברת בהת-ייחסות הממשלה לממצאי מבקר המדינה. לרבים מה-יושבים בבית הזה זכורה היטב מערכת הבחירות האחר-ונה. זכורה להם במיוחד רגישותו של הציבור לנק-יונה של הצמרת, וזכורת ציפיותי ממנה — ללא פשרות — כי תשמש דוגמה אישית. היה זה הליכוד שהנהיג מסע בחירות המבוסס ברובו על הסיסמה של מנהיגות נקייה ושל מנהיגות המתחייבת להפריד הפרדה מוח-לטת בין עיסוקים ועסקים של העבר לבין משרה צי-בורית נבחרת בהווה. הליכוד שחרת על דגלו הקמת ועדה מיוחדת לצשא זה ומייד לאחר נצחונו בבחירות הקים את ועדת אשר ובאחת הישיבות הראשונות של ממשלתו אימץ בסערה גדולה את מסקנותיה — הוא ורק הוא מנתן את כל מה שחרת על דגלו.

רבותי חברי הכנסת, מחיר כבד שילמה מפלגתי על חריגות בצמרת, על התפשרות בנושאים הנוגעים לאורח החיים הציבורי של חלק ממנהיגיה, על חוסר רגישותה ועל חוסר הערכתה את ציפיות הציבור מהנהגתה. יית-כן, רבותי חברי הכנסת, שמפלגת העבודה לא תחזמה לעצמה מגבלות נוהל גם משום הכרתה שקשה מאוד לחיות עם מגבלות אלו. על הגל הגואה של רגישות הציבור פעל הליכוד, ובצדק; אך מה שמתחולל מאז אימצה ממשלת הליכוד את מסקנות ועדת אשר ועד השביעי החולף שבו הצהיר שר האוצר — על-פי דיווחי העתונים והם לא הוכחשו — שיש לבטל את מסקנות ועדת אשר זה לעג לציבור, וזילזול בתכונתו וחוצפה ציבורית שאין למעלה ממנה.

חברי הכנסת, אין זה רלבאנטי להשוות את חוותו של השר שרון למשקו של חבר המושב אוזון או חבר הקיבוץ גבתי ולו גם מהטעם האחד והוא שממשלת המערך לא ניפנפה בראש חוצות במקנסות ועדת אשר ובנקינה הציבורי. העובדה שקשה לחיות תחת פיקוח מתמיד בצל קביעת מציאות של ניגוד אינטרסים איננה רלבנאטית למי שהחליט והצהיר שטוהר המידות והפ-רדה מוחלטת בין עיסוק ועסקי הנבחר לבין תפקידו הציבורי הם נר לרגליו. חברי הכנסת, הזילוול הפומבי וחסר הבושה של הממשלה במגבלות שהיא כפתה על עצמה בהתנדבות בכל הנוגע לחוותו של השר שרון הם סימפטום להתייחסות הממשלה, לאחר שהשיגה את יעד השלטון, לביקורת ולמבקריה. ממשלה המולולת בביקורת, אין כל פלא שממצאי מבקר המדינה וסיכומי הוועדה לענייני ביקורת המדינה והצעותיה הם לצנינים בעיניה.

היתה ועדה בין-משרדית לחיוק הפיקוח על משרדי

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') (דיון) —

נות שהיו אחראיות לנושא זה. קיבלנו את הערות המ-
בקר בנדרן, שמענו את הגורמים השונים שהסבירו לנו
את עמדתם ואנו חושבים שההצעות של המבקר וה-
המלצות שהוועדה קיבלה — דומני שגם הגורמים המת-
אימים קיבלו אותן — יגרמו לתיאום אפקטיבי ולא
יחזרו הדברים שקרו בעבר.

לבסוף אני רוצה להגיד עוד דבר אחד: שני התפ-
קידים שמבקר המדינה נושא בהם כמבקר וכנציב תלו-
נות הציבור משלימים זה את זה. לדעתי באה השקידה
המתמדת על שיפור המינהל ועל ייעול המנגנון לידי
ביטוי בתלונות השונות שהאזרחים וחברי הכנסת —
שבהתאם לחוק יכולים לפנות בשם אזרחים — מגישים
למבקר המדינה. לפי התלונות אפשר לשפוט באופן
ממשי באיזו מידה התיקונים במנגנון אמנם יושמו ב-
פועל ואיך האזרח מתייחס ורואה את המינהל, במיוחד
כאשר המבקר מוצא את התלונה מוצדקת ופועל כדי
שהעוול יתוקן.

אני רוצה לסיים ולומר שהצלחת הביקורת, שיפור
המנגנון ושיפור המוסר החברתי תלויים היום לא כל
כך במבקר אלא בנו, גם בזרוע הפאראלמנטארית וגם
בזרוע המבצעת. אם החברים יעיניו בדינים-וחשבונות
כמו שהם מעיינים בעתונות וכמו שהם ערים למצבי
התקשורת וישתמשו בחומר הזה אין לי ספק שבכ-
חות משותפים נוכל להעלות את רמת שירות המדינה
לרמה הנאותה.

הי"ר י. שמיר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת רון, ואחריו — לחבר-
הכנסת יוסף תמיר.

אב"ר רון (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני שותף להערכה
הרבה לעבודה שנעשתה על-ידי המבקר וצוות עוזריו
וגם לעבודה שנעשתה ונעשית על-ידי הוועדה לענייני
ביקורת המדינה, היושב-ראש שלה וחברי הוועדה שעו-
קים רבות בדין-וחשבון עב הכרס הכולל עולם ומלואו.
אני לא מתכוון לעסוק בכל עולם ומלואו אלא בנושא
אחד בלבד והוא מיבצע ליטאני.

אין לי להוסיף לדבריו של קצין צנחנים ראשי
שרואיין בטלוויזיה ואמר דברים נוקבים, אמיצים וב-
רורים על כך שמצד אחד משבחים את הדיון הציבורי
על המיבצע ואת הדיון על טוהר הנשק ומוסר הלחימה
וזמן הצד השני מנגנים את המקרה של סגן פינטו. יחד
עם זה אומר קצין צנחנים ראשי שהוא סמוך ובטוח
שבצה"ל מפיקים לקחים, שבבתי-הספר למפקדים גל-
מים הלקחים, שבפקודות השיגרה, שבפקודות הקבע
ושבמקומות שונים בצה"ל נלמד הלקח. אני כידוע הייתי
שותף לביקורת התמורה והחריפה על מעלליו של סגן
פינטו וגם הרמטכ"ל הנוכחי יודע את ביקורתי עליו
בנושא החגיגה.

עם זאת אני רוצה לומר לכם, חברי הכנסת, שלפי
הערכתי עבר כבר כדור השלג שמתגלגל היום בצה"ל
את הגבול של דיון ציבורי והפקת לקחים חינוכית
והגיע עד לסף של הרס עצמי. מצב שבו מפקדים ווט-
רים ומפקדים בכירים נתונים למסע של הלשנות וח-
ששות מלהשנות הודיות, מצב שבו האמון בין חיילים
למפקדים הולך ומתרוסס כתוצאה מאותה מערכת יחסים

בתוצאות של אותה פעולה גדולה של מבקר המדינה.
אמנם אנחנו רואים שנעשו שיפורים רבים בשנים האחר-
ונות במינהל הציבורי. מי שמשווה את המינהל הצי-
בורי של ימינו לזה שהיה בשנים עברו רואה את ההבדל
הגדול. ברם טוב היה אילו חברי הכנסת היו מתייחסים
לדין-וחשבון של המבקר כאילו היו פה כותרות עת-
נאיות. אני יודע שלפעמים מביאים לכנסת לדיון הצעות
ויזמות של חברים על סמך כותרות של עובדות לא
בדקות בעתונות בה בשעה שפה לפנינו עובדות בדו-
קות למכביר. החומר החשוב הזה לא תמיד משמש
את חברי הכנסת כחומר ליזמות ביקורת, להצעות לס-
דר-היום וכדומה. כמובן, עיקר ביקורתי תהיה על הזרוע
המבצעת, על הממשלה, אשר מתמהמהת ביישום ההצעות
וההמלצות. אפייני הוא מה שציין יושב-ראש הוועדה
בהקדמה לדין-וחשבון של סיכומים והצעות לוועדה לעני-
יני ביקורת המדינה שהוועדה, שהוקמה בראשותו של
סגן שר האוצר, שבקה חיים יחד עם התפטרותו של
סגן שר האוצר. ובכן יש פה דיספרופורציה: מצד אחד
עבודה עצומה, גדולה ומעמיקה; ומצד שני התייחסות
לא מספקת הן מצד הכנסת והן מצד הממשלה.

אני רוצה להתייחס לכמה פרטים אשר הוועדה הת-
ייחסה אליהם בדין-וחשבון של דינ-וחשבון מבקר המדינה.
אמרתי קודם שזאת הפעם הראשונה שמבקר המדינה
מבקר מיבצע צבאי תוך כדי קיומו. אני לא רוצה לנגוע
באותם האספקטים שחברים שונים נגעו בהם, שהייתי
אומר שנגעו יותר מצד ההיבטים של פוליטיקה פנימית,
כי לא היתה די התייחסות לממצאים החמורים אשר
נתגלו שם לגופם של דברים. אנו עדים ושומעים שאדם
חשוב מאוד שקשור למיבצע הזה מופיע כמטיף בשער
ומביע דעות קיצוניות מאוד על מיוניים בצבא, על
אירגון הצבא וכדומה בשעה שקופה של שרצים תלויה
על גבו כפי שבא לביטוי זה. כאשר בדין-וחשבון קראנו
לראשונה את הדין-וחשבון הצעתי שחקים כעין ועדת
אגרנט נוספת למיבצע הזה כי הגילויים שהיו שם חמו-
רים יותר מאלה שהיו במלחמת יום-הכיפורים. הפעם
לא הופתענו, הפעם יומנו מיבצע, והנה רוב הליקויים
שהתגלו או התגלו גם כאן. אני חושב שהכנסת לא
נתנה די את דעתה על הממצאים החמורים האלה. אני
רוצה רק לקוות שההמלצה של הוועדה שפנתה למבקר
המדינה וביקשה ממנו לעקוב ולדווח לה על התיקונים
שצה"ל תיקן באותם הדברים המבוקרים בדין-וחשבון
הזה, שההמלצה הזאת של הוועדה תניב את פירותיה:
"הוועדה קיבלה החלטת לפנות למבקר המדינה שיפ-
עיל את ביקורתו כדי לקיים מעקב בדבר תיקון הלי-
קויים שנתגלו במיבצע ליטאני והנמצאים בתהליך של
תיקון על-ידי צה"ל ולדווח לה תקופתית על תוצאות
המעקב".

ברצוני להגיד משהו בנושא התיקצוב. אמנם נושא
זה מופיע בצורה זו או זו בהרבה דיווחים של המבקר
אבל יש לי הרושם שהפעם הדברים נאמרו בבהירות
רבה מאוד, בהרחבה ובפירוט יתר. ואנו, שמשחזלים
תמיד לתקן בהתאם להמלצות המבקר את נושא התיק-
צוב בוועדת הכספים, עדיין רואים באיזו מידה אנו
מפגרים בנדרן.

נושא אחד שעסקנו בו בוועדה לענייני ביקורת
המדינה היה הנושא של הפח"ע (פעילות חבלנית עוינת)
והתיאום או התיאום הבילתי מספיק בין הזרועות השו-

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') (דיון) —

עמים מסואבת, גודף מהם. הדבר משפיע על העלייה, גם על הגברת הירידה, ממאס על האזרחים את חייהם וגורם סיכונים שלא לצורך. משום שהנושא הוא יש-ראלי טהור ניתן היה לטפל בו בלי בעיות. למרות זאת, אחרי שלושים שנות ביקורת המדינה ועבודת הכ-נסת בתחומים אלה, התוצאות אינן משיעור רצון.

הדין-וחשבון של מבקר המדינה מצביע על כ-2,000 ממצאים בהשוואה ל-1,100 ממצאים בדין-וחשבון הקודם, בו בזמן חזרו על עצמם ליקויים רבים במסגרת ניהול גרוע, תופעות של אי איכפתיות, הפקרות בתוך המנגנון, אי מילוי תכנות, פגיעה באזרחים וכדומה.

בריכוז ממצאי הביקורת של אגף הפיקוח באוצר נאמר שרק 8% מהליקויים שעליהם הצביע מבקר המדינה תוקנו בשנת 1977/78; ב-50% מהליקויים טרם הוחל לטפל; 14% הינם בתהליך תיקון; 31% אינם ניתנים לתיקון. אין קצב הפעולות לתיקון הליקויים משיעור רצון ואיננו מספק את צרכי השעה. מה הם הליקויים? אי כיבוד ואי אכיפה מספקת של חוקים, תקנות והוראות; חוסר בקרה פנימית יעילה וביצוע פגום. מה אומר על כך אגף הפיקוח באוצר? הוא אומר שחלק גדול מהאשמה הזאת מוטל על הפקידות הבכירה שאיננה עומדת בחוקי על חובתה לפקח על המנגנון. התוצאה היא שהממונים על קביעת התקנים ואכיפתם מפקירים את חובתם.

באשר לחוסר בקרה פנימית נאמר בדין-וחשבון: ליקויים רבים המופיעים בדין-וחשבון נובעים מכך שאין המנהלים בכל הרמות מפעילים די הצורך את אמצעי הבקרה העומדים לרשותם. הם אינם מפעילים את האמצעים הדרושים לבקרה פנימית. ממצאי הדין-וחשבון הם די מדאיגים: חוסר משמעת אצל חלק מהעובדים; אי הסקת מסקנות אישיות — ועל הנושא של אי הסקת מסקנות אישיות עמדנו בהודמנויות רבות — האחראים אינם נותנים את הדין על מה שנעשה במסגרת משרדיתם. אנו עדים להיעדר הדרכה והכשרה מספקת של עובדים. יש קושי להשיג עובדים מקצועיים בכל הרמות.

אחריות כבדה נופלת בגין דברים אלה על הממשלה משום שאיננה מבצעת את המתחייב מהדינים והחשבונות האלה. כבר עמדו על כך חברת הכנסת אורה נמיר וחברי כנסת אחרים שחלפו שנתיים וחצי מאז קמה הממשלה הזאת והוטל על השר נסים לטפל ב-סוגיה ותוא איננו מצליח להביא את הדברים לפני מליאת הממשלה.

אחת התופעות החמורות היא שבין עובדי המדינה שהושעו בגלל סיבות פליליות יש עד היום 106 מקרים של פקידים שהושעו מזה שנתיים, שלוש שנים, ארבע שנים, חמש שנים ושבע שנים, ומקבלים את משכורתם עד היום. חלק מהם עומד לדין, הסחבת בטיפול בעניינם היא כל כך גדולה וכנראה יש סיבות לכך שמס-קנות אינן מוסקות.

בשנת 1977/78 הוגשו בסדר-הכול 31 תלונות לוו-עדיות המשמעות לעומת 25 תלונות בשנה קודם לכן. זהו מספר מבוטל ואפסי שאיננו משקף את המציאות לגבי אי תיפקודו של המנגנון, מנגנון שמטכסם ב-65 אלף עובדי מדינה בשנת הביקורת 1977/78.

אני רוצה לסיים בציטוט קצר מאוד מפסק דין של בית-המשפט העליון המותח ביקורת חריפה על נותג

שהיא תוצאה של מיבצע ליטאני והדיון הציבורי הוא מצב לא בריא לכולנו.

אני חושב שיש סיבה למצב זה. הסיבה היא שהיה אחראי למיבצע ליטאני וממש כשם שהאחראי היחיד למחדלים של מלחמת יום-הכיפורים לא היה קצין אג"ם של המלחמה כך גם האחראי היחיד למחדלים של מיבצע ליטאני אינו קצין אג"ם של מיבצע ליטאני. היה למיבצע ליטאני רמטכ"ל והיו אחראים והם היו צריכים להופיע בציבור ולהסביר איך קרה שעשרות ומאות קצי-נים הבינו כך ולא אחראי את כוונת הדרג הפוקד. זו לא היתה מלחמה רגילה מפני שלא היה אויב במור-נחים רגילים. היו צריכות להינתן פקודות המביאות בחשבון את העובדה שאין אויב במובן הרגיל ושזאת איננה אלא פעולה סריקה רבתי ויש בה מפגשים עם אזרחים, עם ילדים ונשים, עם בעיות של ביוח ושלל נוגה כלפי שבויים. הפקודות הללו לא ניתנו ויש יותר מחשד סביר להנחה שהפקודה שלא לקחת שבויים לא יצאה מהדרגים הנמוכים והוטרם.

אני חושב שמפני שאותו דרג פוקד עליון לא התייצב בפני הציבור ונטל על עצמו את האחריות אנו עדים לתופעה של עשרות רבות של מקרים שוליים וגבוליים. כל מי שנחלק במלחמה באותם מקרים גבו-ליים יודע את ההבדל בין המקרה החמור של סגן פינטו לבין מקרים גבוליים שקשה מאוד לשפוט. היום נותנים את הדין עשרות ומאות מפקדים זוטרים ובכירים על "מקרי הגבול" הללו מסיבה אחת פשוטה והיא שהאחראים העיקריים למיבצע לא התייצבו ולא לקחו על עצמם את האחריות גם לכשלונות, ובמפורש היו כש-לונות.

לכן אני מסכם ואומר: הדין הציבורי בנושא מיב-צע ליטאני היה חשוב. חשוב היה להנך על רוח מיוחדת של צה"ל שמגנה חריגות בנושא שלל וביזה ונוהג חריג כלפי שבויים. הדין היה חשוב ביותר ואני משוכנע כשה"ל למד את הלקח. המשרד הדין מגיע אל סף ההרס העצמי. אני חושב שצריך להפסיק אותו ואפשר להפ-סיקו רק אם הדרג העליון שהיה אחראי למיבצע ית-ייצב באימץ ויטול את האחריות על עצמו.

הד"ר י. שמיר:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת יוסף תמיר, ואחריו — לחברת-הכנסת טובי.

יוסף תמיר (התנועה לשיוני ויומה):

אדוני היושבים, כנסת נכבדה, הנושא שנדון היום בבית איננו קשור לא ביחסים בין-לאומיים ולא בער-בים; הוא איננו מושפע מארצות-הברית ואף לא מא-חינו בפזורה. זהו עניין ישראלי טהור של המינהל הציבורי, כשרו, יעילותו, אמינותו ויכולתו לתפקד כר-אוי. אני מצטער לקבוע שמאז קום המדינה לא הת-קדמנו בעניין זה כראוי למדינה מתוקנת ונאורה. לפ-עמים נדמה שאנו דורכים על מקום אחד, לעתים אף מסתמנת נסיגה בכמה תחומים. כל זה למרות הפעילות הברוכה של מבקר המדינה, של נציגי תלונות הציבור, של הכנסת, של הוועדה לענייני ביקורת המדינה ואף של נציבות שירות המדינה. יום יום מתגלים ליקויים מהותיים במינהל הציבורי, ליקויים בעלי מגמות שיש ואפילו צומחות מהן תופעות פליליות, ליקויים המכ-ידיים על חיי האזרח שרית ביורוקרטיה מסועפת, ולפ-

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') (דיון) —

קורת בדין-וחשבון זה, נובעת ממדעות רופפת לגבי תפקידן בקיומה של מדינה וחברה מתוקנת. הרפיון אינו נחלתם של חייבים לקיים ולבצע בלבד, אלא בידיה רבה גם של ממונים על קביעת התקנים ואכיפתם. אין תועלת, ויש אף מן המסוכן, בהוראות שאין מוכנים, או שאין מצליחים, להפעילן ולעמוד על קיומן הלכה למעשה. בלי קשר נאמן בין המעשה לבין ההלכה מתרחב הפער בין דמותה של המדינה, כפי שהיא מצוירת על הנייר, עליו כתובות ההוראות, לבין מציאותה. מבקר המדינה מסיים קטע זה ואומר כי בתופעה זו "מתעצרים יסודות".

דברים כאלה של מבקר המדינה הם דברים עדינים מאוד לגבי המצב לאמיתו, לגבי המציאות של ימינו, מציאות של התפרקות השלטון מצווי החוק והמשפט והסדר התקין, מציאות שאינה חריג בחיים הציבוריים אלא הכלל כאשר כל חודש מביא עמו גילויים חדשים של התפרקות ממשלת הליכוד משלטון החוק והסדר.

דין-וחשבון מבקר המדינה מס' 29 עסק במיבצע ליטאני, המלחמה העיומה עלידי ישראל בדרום לבנון שהתחוללה בין 14 במאס 1978 עד 21 במאס 1978. לא כל הביקורת פורסמה ופרשיות לא מעטות גשארן נעלמות מעיני הציבור הרחב. אבל גם ממה שהתפרסם מוכח שמיבצע זה, שבלט באכזריותו, בפשעים הרבים נגד האוכלוסיה האזרחית, נגד כפרים שלווים, נגד נשים וילדים, מיבצע זה סימל את התפרקות ממשלת הליכוד מכל סדרי היחסים הבין-לאומיים ומכל התחייבויות לכיבוד ריבונותה ועצמאותה של מדינה שכינה כלבנון. דבר זה נמשך עד עצם היום הזה כשנמשך כיבושם של שטחים נרחבים עלידי כוחות ישראלים באמצעות הסוכן המיניצור חדאד. אמנם מבקר המדינה לא נוגע בצד הזה של המיבצע אם כי הוא מוזכר מן הדין-וחשבון כאשר מועלית בו מסכת הביזה שביצעה עלידי חיילים וקצינים ישראלים. מי שקורא את עמ' 708 של הדין-וחשבון עומד רק על מעט מן האכזריות ומן הפשעים שהתלוו למיבצע זה. העובדה שמבקר המדינה מצא לנכון להזכיר את 182 מקרי הביזה שנתפסו ונרשמו במיבצע ליטאני, את ההתפרצויות לבתים והביזה והשוד של מקררים, טלוויזיות, מכשירי ראדיו, דברי חשמל, רהיטים ותכשיטים, וכל מה שבא ליד, ושםבין 178 חללים שנתפסו ונשפטו 25% היו רס"רים וקצינים, עובדות אלה שמצא מבקר המדינה לנכון להזכיר אותן בביקורתו על מיבצע ליטאני, עובדות אלה היו למעשה מעט מאוד מהפשעים הרבים שבוצעו במיבצע ליטאני בהשראת התפרקותה של הממשלה מכל חוק וכיבוד זכויות של מדינה שכנה ושל עמים שכנים.

התפרקות זו של הממשלה מחוק וסדר, מיחס אנושי כלפי העם הערבי הפלשטינאי, הביאה להתפרקות קצינים וחיילים מחוקי המלחמה ומיחס של כבוד לחיי אדם ולרכוש, דבר שהתבטא ברציחות האכזריות שבוצעו נגד אזרחים חפים מפשע עלידי קצינים כמו פינטו ואחרים.

התמנה העגומה הנפשית שהזדקרה במיבצע ליטאני והשלמה עלידי חנינות הרמטכ"ל רב-אלוף איתן לגבי הקצינים המרצחים, דבר זה הבלתי איד מביאה התיפרקות הממשלה מצווי החוק והסדר לרמיסת החוק וה

מקובל של אי-קיום החובה להיות במשרד ולעסוק בעבודה בשעות העבודה הקבועות. באותו מקרה דובר על פקידה שבמשך חודשיים נעדרה יותר מחודש ורבע מן המשרד והמנהלים לא נתנו את דעתם על כך. היא עירערה על פסק הדין שהוצא נגדה בוועדת משמעת באמרה ש"לא לעבוד" הפך לנורמה מקובלת. השופט שמגר פסק, בסיום הנמקה מפורטת ומעניינת כשל-עצמה, כי "אם מבקשים לסלק תופעות פסולות כגון אלה מן הנכון לנקוט צעדים משמעתיים גם נגד הממונים האחראיים לכך ולא רק נגד העובד שניצל את הפירצה".

אני חוזר שוב למידת האחריות האישית המוטלת על מנהלים לסוגיהם לשאת באחריות לאי תיפקוד ה"מנגנון. אחריות כזאת עד היום היתה איננה מצויה לא בחוק מבקר המדינה ולא בנהוגי הכנסת. תמיד המנהלים והאחראים הם בגדר צעלם, שמותיהם אינם מוזכרים בשום מקום. לדעתי צריך דבר זה להיפסק.

ברשותך, אדוני היושב-ראש, אסיים בכמה הצעות קונסטרוקטיביות, אם אפשר לומר כך. אני ממליץ לקדם את המאמץ של שכר ועונש, לתת שכר למי שראוי לכך ולהעניש את מי שראוי לעונש, את מי שמפגור ומכביד על המינהל. יש לבטל כליל את ההעלאה האוטמטית בדרגות המקנה זכויות למנגנונים מפגרים הננים מעבודתם של החרוצים והמצטיינים. יש למצות ללא רתיעה את הדין עם העבריינים, דבר שלא נעשה כיום במנגנונים הקיימים ובסדרי הדין המשפטי בשלבים השונים. יש לעודד את הצד האישני ולהטיב עם העובד המצטיין ולקנוס את המפגור. יש להפעיל מערכת רחבה של חינוך הפקידות לשירות הציבור כדי לייעל ולשפרו. נציב שירות המדינה מקיים עכשיו שירותים מסוג זה אבל אין בהם די. יש לטפח שירותים בלי "סתבה". יש לחייב את המנגנון לקיים את החוק והסדר ולאכף את החוקים, ההוראות והצווים, דברים שלא נעשים היום בגלל אידישות ורשלנות. אני רוצה להעלות סוגיה חדשה והיא חובת החיטון בחינוך. היום, בעידן המחסור באגרגיה והמחיר היקר שאנחנו משלמים בשבילה, החסכון בבלק, החיטון בתחבורה, החסכון בצידוד הם אחת מהמשימות החשובות ביותר של מינהל ציבורי.

אני מקווה שנפיק את הלקחים מהדין שייערך היום ושהוועדה אכן תוכל להמליץ לפני הממשלה את המלצותיה הנכונות.

הד"ר י. שמיר:

רשות הדיבור לחבריהכנסת טובי, ואחריו — לחבר-

הכנסת גרוס.

תופיק טובי (החית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, בראשית דברי כרצוני להביא את ברכותי למבקר המדינה ולצוות עובדי על העבודה החשובה שהם עושים בהכנת הדינים והחשבונות השנתיים לביקורת, שהם כלי עזר חשוב בידי הציבור ונציגיו במאבק לממשל תקין ושמירה על זכויות האזרח.

בהקדמה של מבקר המדינה לדין-וחשבון מס' 29 לשנת הכספים 1977 נאמר: "שכיחותה של התעלמות מהוראות מחייבות, כפי שמשתקפת גם בממצאי הבי-

חבורת י"ג, ישיבה רצ"ה

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') (דיון) —

10 אלפים עותקים בעוד שבמציאות נמכרו 3 אלפים עותקים או פחות. הדבר נמשך שנים רבות. מיליונים רבים זורמים כמו יודעים לאן. העניין הועבר לטיפוליה של המשטרה ועדיין אין תוצאות. לא יודעים מה העלתה חקירת המשטרה. אבל כנראה יד רחצת יד. כאשר ה"דבר נוגע לאורח הערבי הבונה קורת גג לבני ביתו וחורג חריגה מסוימת בגלל המגבלות והקשיים שה"שלטון מטיל, מנגנון הממשלה מתחיל לפעול, הדחפורים פועלים ו"החוק והסדר" נכפים אבל כאשר יש מעילות ומדיניות הרומסת זכויות והמשחיתה נפשות לא מטפלים בכך כשהדבר קשור עם המנגנון הממשלתי ואנשיו. כאשר יש צורך לעקור את הכפר ערב אל-מפג'ר שעל יד תחנת החשמל הנבנית בחדרה ולרמוס זכויות משפחה כמו משפחת עלי אל-קייסי, מנגנון הממ"ש שלה מודקף ופועל. אבל כאשר יש להוסיף מאות אלפי לירות כדי לפצות את המשפחות האלה הברז נסגר ואילו הדחפור ממשיך לפעול. המיליונים שיוזמו לעתון "אל-אנבא" לשם השחתת נפשות — זה מינהל תקין בממ"שלת הליכוד.

זו המציאות שאנחנו מעלים כיום במסגרת הדיון על ביקורת המדינה. ביקורת המדינה לא עסקה בהפרת החלטת בית-המשפט הגבוה לצדק לגבי אלו מורה, לא עסקה בדחית ביצוע פסק הדין, פעם, פעמיים ושלוש פעמים. אני צופה לראות זאת בדין-וחשבון הבא. אבל, על מה זה מצביע? זה מצביע על כך שהפרות חוק וסדר תחת שלטון הליכוד אינן חריגות. זה לא המצב החרגי אלא המאפיין את שלטון הליכוד שכולו הפרת חוק, משפט וזכויות האזרח.

על כן המסקנה היא שכל זמן ששלטון הליכוד ממשיך להתקיים הוא ממשיך לכרסם ביסודות המדינה, ביסודות החוק והסדר ובזכויות האזרח. המסקנה היא שטובת החוק, הסדר, זכויות האזרח והמינהל התקין מחייבת את הסתלקותה המהירה של ממשלת הליכוד.

הד"ר י. שמיר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גרוס, ואחריו — לחבר-הכנסת שחל.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, קודם כול אני רוצה להזכיר לחבר-הכנסת טובי שזה הדין-וחשבון ה"29, לא הדין-וחשבון הראשון של ממשלת הליכוד. כלומר, עד עכשיו היו 28 דינים-וחשבונות. לא כולם היו על תקופת ממשלת הליכוד.

תופיק מרבי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

דין-וחשבון זה מטפל בשלטון ממשלת הליכוד. ד"ר ברתי על דין-וחשבון מס' 29, לא על 28 דינים-וחש-בונות קודמים.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מבקר המדינה ממלא בלי ספק תפקיד חשוב במינהל המדינה הן כגורם מרתיע — עובדי המנגנון הממשלתי והציבורי נרתעים מפני עינו החדה של מבקר המדינה וחבר עוזריו — והן מפני שבמקדם או במאחר מגלה משרד מבקר המדינה את הליקויים, הביזבוזים והשחיתות שלצ"ערנו עדיין קיימים במינהל. הרבה ליקויים באים על

משפט עליידי אנשיה המרכזיים, איך נפגמת ונפגעת החברה הישראלית כולה, איך מידרדר המוסר, שלטון החוק והמשפט וגרמסות הזכויות לא רק של בני העם הערבי הפלשתינאי אלא גוברות גם הסכנות לזכויות האזרח הפשוט במדינת ישראל.

כשאני מזכיר את מיבצע ליטאני היום, שעלה בדם ובדמעות ורק הגביר איבה והעמיק תהומות, מזהיר אני בפני מה שמשמיע כיום שוב — כפי שפורסם בע"תונות — ראש המטה של פיקוד הצפון שכאילו ער-מדת סוריה לתקוף את ישראל. אלה דברי שיסוי שע-לולים להיות, כנראה, כסות לעוד מיבצע מלחמתי יזום מצדה של ישראל נגד השכנה מהצפון. החרדה עוד יותר גדולה כשיש בממשלה מישהו שחושב שהזמן וה-שעה כשרים למלחמה נוספת. הננו מזהירים מפני חזרה על מיבצע ליטאני שני נגד סוריה ולבנון. דבר זה עלול להבעיר תבערה גדולה ביותר שתסכן את ישראל וה-אזור כולו.

חברי הכנסת, מבקר המדינה אומר בהקדמה לדין-וחשבון שהתעלמות מהוראות מחייבות היא תופעה שכיחה לגבי הדין-וחשבון הנדון. הוא מדבר בלשון עדינה ובלשון המעטה. בכל פרק בדין-וחשבון מוזקף "הציפצוף" של הממשלה כלפי שלטון החוק והמשפט וזכויות האזרח. ניקח לדוגמה את הפרק בדין-וחשבון על לשכת יועץ ראש הממשלה לענייני ערבים. בכל הפרק שורה ביקורת עדינה ביותר על ההונחה בטיפול במס-קנות ועדות שנבקעו לשם בירור עניינים הנוגעים ל-אוכלוסיה הערבית. יש התעלמות מן ההמלצות.

בעמ' 221 ו-222 לדין-וחשבון מבקר המדינה מדובר על המלצות שהיו — להקים ועדת שרים, מועצה צי-בורית וועדת מנכ"לים לטיפול בענייני האוכלוסיה הער-בית — אך הן לא בוצעו ושלושת הגופים המוצעים למעשה לא הופעלו וזאת מצויין בדין-וחשבון. דין-וחשבון מבקר המדינה מדבר על מיבצע ופעולה לחיפוש משרות ותעסוקה למשכילים הערבים. העניין לא הגיע לידי ביצוע, כלשון הדין-וחשבון, "לא עשתה למימוש הצעות אלה". בעמ' 222 יש ביקורת על פני-לותה של לשכת היועץ בצפון שעסקה, בין היתר, במתן המלצות להחכרת מיכסות קרקע ומים, ענייני שיכון, מציאת תעסוקה, מתן סוכנויות מלט באזור, קבלה ללי-מדדים — המלצות שניתנו עליידי מנהל הלשכה בלבד ללא הסתמכות על שום הנהיית בכתב. המבקר מבקר תופעה זאת של אי הסתמכות על הנהיית בכתב, דבר החורג מ"מינהל תקין" כלשונו. זו שפה עדינה מאוד ביחס למציאות העגומה השוררת בלשכת היועץ לענ-יני ערבים, מציאות של פרוטקציניזם, שחיתות, הונחה וזילזול בענייני האוכלוסיה הערבית כאשר כל השטח הזה הוא בעיני הממונים "חווה" לשליטים ולמשה-תיהם להפקת הנאה פוליטית ואישית תוך רמיסת זכויות אוכלוסיה שלמה.

חמור ביותר הוא הפרק ה"דן בעתון "אל-אנבא", העתון היומי בשפה הערבית המקבל הקצבות שהגיעו בשנת 1977 ל-8 מיליון לירות לכיסוי גרעונות. הביר-קורת מגלה תמונה מועזת ומחרידה של שחיתות, מעי-לות והונחה, טיפה מן המתרשש נסתר בעמ' 225 שבו מדבר המבקר על פער בין דינים-וחשבונות על הפצה לבין מציאות של הפצה. הדינים-וחשבונות על הפצת

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשובונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') (דיון) —

1,220 מהם עובדים מקבלים השתתפות באחזקת רכב. אבל אותם עובדים שמקבלים אחזקת רכב אינם נוסעים ברכב שלהם אלא במוניות ומוציאים סכומים גדולים על הנסיעה במוניות. התברר שעובדים שדיווחו שנסעו בתפקיד היו באותה תקופה בחופשה. רשות השידור שכרה רכב חמורת עשרת אלפים לירות והרכב לא נוצל. זה ביזבוז עצום. הממשלה, האוצר, הם כפרה חולבת וכל מי שיכול מוציא כסף והממשלה תשלם. אינני יודע כמה מיליארדים עולה למדינה אחזקת ה-רכב של עובדים אלה. ביקשתי משר האוצר שיברר זאת.

בכל התחומים יש כפילויות. יש לנו חקלאות מצומצמת. בסופו של דבר רק שליש מאדמות ישראל מעורבדות. וכמה חקלאים יש? אבל מועצות ייצור יש 11: מועצה לענף הלול, מועצה לענף החלב בישראל, מועצה לייצור ושיווק בקר וצאן לבשר, מועצה לייצור ושיווק כותנה בע"מ, מועצה למוצרי פירות וירקות, מועצה לייצור ושיווק פרחים, פקעות וצמחי נוי.

זאב כץ (המערך):
ומועצת גדולי התורה.

שלמה יעקב גרם (אגודת ישראל):

כל המועצות הללו הן למען החקלאות. החבר שלך, שהגיש הצעה לסדר-היום בנושא החקלאות, אמר לי שעוד בימי המערך הוא צעק על כך שיש כפילויות אבל אין שומעים לו. מדוע צריך עשר מועצות? — אי-אפשר להכניס את כל המועצות תחת קורת גג אחת?

בדין-וחשבון מבקר המדינה נאמר בין היתר שמנכ"ל חברת "אורלייט", שבה שותפת התעשייה האווירית, הפקיד כספים בבנק, כספים של החברה, ללא ריבית והצמד. ומה קיבל בעד זה? הוא קיבל הלוואה פרטית בסכום הזה.

כפי שאמרתי, במסגרת עשר דקות אי-אפשר לומר הרבה. אבל דין-וחשבון מבקר המדינה מונח לפנינו. כבר הצעתי כמה פעמים — אך לא זכיתי שהצעתי תתקבל — לתת "שיניים" למבקר המדינה. אם הוא רואה שיש הונחה, שיש ביזבוז — ואינני מדבר על שחיתויות כי לגבי שחיתויות קיימת המשטרה וקיימים בתי-המשפט — ומתברר בלי ספק שהפקיד לא מילא את תפקידו כראוי והוא אשם בכך שיש ביזבוז כי התרשל במילוי תפקידו, מדוע אי-אפשר להשעות פקיד זה? מדוע לא לתת אפשרות זו למבקר המדינה? דיי-ברתי על כך עם מבקר המדינה והוא איננו רוצה לקבל זאת. אבל אנו צריכים למצוא דרך לעשות זאת. אחרת מדוע יפתח הפקיד? הוא יודע שהדברים כתובים ב-דין-וחשבון המבקר, יש הערות של האוצר ובוזו נגמר העניין, שוכחים אותו עד לשנה הבאה. ואז שוב יש דין-וחשבון מבקר המדינה וכך גמשים הדברים. אם לא נוקטים באמצעים של השעיה או הטלת עונש כספי, אם עוברים על כך בשתיקה, מה ערך יש לדין-וחשבון מבקר המדינה פרט לערכו המוסרי? כבר א-מרתי שלדין-וחשבון מבקר המדינה יש ערך מוסרי רב וגם שהוא מהווה גורם מרתיע. אבל כאשר מתגלה ליקוי, כאשר מתגלים ביזבוז או שחיתות, צריך לנקוט אמצעים.

תיקונם בזכות הביקורת של מבקר המדינה אבל לצע-רנו יש ליקויים שאינם נעלמים אלא לפעמים מתגברים ומתרבים. זה בוודאי לא באשמת מבקר המדינה וחבר עוזריו אלא באשמתנו אנו. אגחנו, חברי הכנסת, חברי בית-החוקקים, איננו מגיבים כראוי על הליקויים כדי לשרשם ואם לא כדי לבערם הרי שלפחות — כדי לצמצמם. ולצמצמם אפשר עלידי חוקים מתאימים. לכינסת יש הרבה אמצעים כדי למנוע ביזבוז ושחיתויות. צודק מבקר המדינה בדברים שכתב במבוא לדין-וחש-בון מס' 29: "בלי קשר נאמן בין המעשה לבין הר-כה" — כלומר החוק — "מתרחב הפער בין דמותה של המדינה, כפי שהיא מצוירת על הנייר, עליו כתובות ההוראות, לבין מראה במציאות. פער כזה גורם אכ-זבה, יאוש וציניות ובעקבותיהם זילזול בשלטון החוק וחורר חלילה". האזהרה של מבקר המדינה היא די ברורה ודי חריפה. אינני יודע אם אנו מגיבים על כך; אינני יודע אם אנו מחפשים את האמצעים כדי למנוע דברים כאלה בעתיד.

דין-וחשבון מס' 29 אינו נופל במשקלו הפיסי מ-קודמיו. גם בו יש למעלה מ-1,000 דפים. דין-וחשבון נציב תלונות הציבור הוא מאלף מאוד. כיוון שיש לר-תר: הטלפון. אנו שומעים מדי יום תלונות על אי הת-אינני יודע במה להתחיל, מה להקדים ומה לאחר.

אדוני היושבראש, אתחיל בדבר עממי וחיוני ביותר: הטלפון. אנו שומעים מדי יום תלונות על אי הת-קנת טלפון. אנשים בעלי עסק, זקנים וחולים כותבים מכתבים ונענים שאין קווים ושאין אפשר להתיקן להם טלפון. במקרים רבים נכון הדבר. אבל הנה מתברר שהודות למבקר המדינה נמצא פתרון ל-40% מהתל-נות. 40% מבין אלה שפנו בתלונה למבקר המדינה נענו. מבקר המדינה השקיע מיטב ידיעותיו וכוחותיו בטיפול בתלונות ומתברר של-300 תלונות בקירוב מתוך 680 תלונות שהגיעו אליו נמצא פתרון, כלומר 300 אורחים קיבלו טלפון. זו עבודה יפה מאוד של מבקר המדינה וצריך להעריך אותה אבל מאידך גיסא זה מראה שעובדי משרד התקשורת מגלים שוויון נפש ואי-אכפתיות וכותבים מכתבים שיגרתיים: אין קווים. זו הוכחה ברורה שאין הם ממלאים תפקידם כראוי. דוגמה אחרת: אורח התלון על חשבונות מופרזים שקיבל ממשרד התקשורת. הוא נתבקש לשלם 30 אלף לירות. הוא טען שאינו מטלפן לחוץ-לארץ. משרד התקשורת בדק וטען שאין קילקול בטלפון. מבקר המדינה הת-עקש ומצא שאכן היה קילקול ושחאיש אינו צריך לשלם את הסכום שנתבקש לשלם. בכל הצדדים של שירותי הטלפון יש הרבה מאוד ליקויים.

אני רוצה לדבר היום בקיצור על רשות השי-דור, הראדיו והטלוויזיה. רצו לרכוש משרד בחברה גרמנית בחצי מיליון מארקים שהיום הם 10 מיליון לירות. היו הצעות של חברות אחרות שהציעו משר-רים במחירים נמוכים יותר אבל הם רכשו את המשרד הגרמני. והנה נתברר שאינם יכולים לטפל בו. עכשיו צריך לרכוש חלקי חילוף ב-40 אלף מארקים והמשרד מונח כאבן שאין לה הופכין. דוגמה אחרת: אחזקת רכב. מה שקורה שם בנושא אחזקת הרכב זו שעורריה הגשתי שאילתה בעניין זה לשר האוצר ונחלה ונראה מה הוא ישיב לי. ברשות השידור יש 1,700 עובדים

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-חשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') (דיון) —

בן שהוא מגיש שהיו חריגות מתקציב או ליקויים שלא תוקנו אלא תהיה גם סאנקציה משמעותית, אני אומר זאת במפורש, שוועדה מוועדות הכנסת המופקדת על ענייני הביקורת תודיע לחברי הכנסת: דעו לכם שמשרד זה ושר זה לא הקפידו לתקן את הליקויים, לא תיקנו את הטעון תיקון ולא מילאו את דין-חש-בון המבקר.

ומכאן אני מגיע לשאלה נוספת: מידת האחריות במינהל הציבורי. בנקודה זו אנו לוקים בחסר. במק-רים שבהם נעברת עבירה יש טיפול משטרי; במק-רים שיש חריגה מסמכות, שבהם נגרמו לא פעם הפסדים ניכרים של כספים, ובמקרים של חריגה מנורמה תקינה במינהל הציבורי אין מי שיתן את הדין. לעתים קרובות קורה בדיוק ההיפך, אותו אדם שחרג מסמכותו אף עולה בדרגה.

וכאן אני מגיע לשאלת האחריות המיניסטריאלית, האחריות של השר עצמו. באיוז מידה מוטלת על השר עצמו. באיוז מידה מוטלת על השר אחריות לבצע ול-תקן דברים בתחומים שבאחריותו משרדו, באיוז מידה הוא אינו מתחמק מאחריותו בכך שהוא מגלגל את האחריות מעליו ומטיל על הכופים לו את התריגה מנהלים תקינים ובאיוז מידה בכלל יש לכנסת סמכות לבקר את השר ולדרוש את פטוריו. אחרת לכת ואו-מר: באיוז מידה יש לראש הממשלה מה לומר לשר זה או זה על אי מילוי הוראה או הנחיה.

אם אנחנו עוסקים בסיכומים של הוועדה על ה-נושאים שהיא דנה בהם אני רוצה לציין כי בעצם הימים האלה הוועדה דנה בליקויים חמורים ביותר ש-תגלו בקופת-חולים לעובדים לאומיים. מדין-חשבון הביקורת בקופת-חולים זו מתברר שיש צורך לדרוש מהשר המופקד על נושא הבריאות לתת תשובה ברורה על כמה שאלות שהדין-חשבון מעלה. השאלה איננה האם יהיה דיון בוועדה, מה היא תאמר ואילו מסקנות היא תסיק אלא באיוז מידה שר בממשלה יכול להת-עלם מדברים המופנים אליו ישירות באצבע מאשימה על מעשים ותריגות שנעשו בהיותו מופקד על הנושא הזה ובשנים שהוא היה הכולל בתפקידו כמזכיר כללי של אותה הסתדרות שקופת-חולים שמדובר בה שייכת אליה. חברי הכנסת, היום אנחנו נדרשים להי-דוק החגורה, אנו נדרשים לצמצם בתקציבים אבל העי-ניים חושכות כשאנו מדפדים ב"דוח" על הביקורת בקופת-חולים לעובדים לאומיים של הסתדרות העוב-דים הלאומית בארץ-ישראל. שהוצאת על-ידי מבקר המדינה. זו חוברת קטנה המכילה דברים שלדעתי צריך לקבל עליהם מייד תשובה מהאנשים שהיו מופקדים על הנושא וגשאו באחריות לגביו. שבעתים חמור הי-דבר כאשר אותו מזכיר כללי שמדובר בו הוא היום שר הבריאות ודרכו ובמצעותו מוזרמים כספים לאותה קופת-חולים שאליה מתייחס דין-חשבון המבקר. חברי הכנסת, קופת-חולים זו קיבלה פעמיים מענק. היא קיב-לה סכומי כסף של מיליוני לירות כשהיא לא היתה צריכה לקבלם. בלשוננו של מבקר המדינה (עמ' 23 בחוברת הנ"ל) נאמר שהקופה קיבלה תמיכה כפולה לאותה מטרה, פעם דרך התקציב ופעם במסגרת ביטוח ההצמדה. היא קיבלה לאותה מטרה תמיכה מהתקציב וגם הלוואה בביטוח ההצמדה. משרד האוצר החליט שה-

שמאל מזליראנר (התנועה לשינוי ויזמה):

זו הצעה שאנחנו מעלים עכשיו, שתהיה ענישה, אחרת זה לא ילך.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

כן. אם יסתפקו רק בדין-חשבון זה לא ילך. אנחנו נושאים באחריות. מבקר המדינה ועוזריו עושים עבודה טובה מאוד, מגלים ליקויים לרוב. אבל אם רוצים ל-שרש את זה, לצמצם את זה, על הכנסת לנקוט א-מצעים, יזמות חקיקה, כדי שאפשר יהיה להעניש את אלה שמבזבזים את כספי הציבור ואת אלה הגורמים לליקויים. אולי כך נוכל להגיע פעם למינהל יותר תקין ויותר יעיל.

היורח פ. שינמן:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת שחל, ואחריו — לחבר-הכנסת וירשובסקי.

משה שחל (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, עלינו להתבדך בעובדה שיש לנו מוסדות ביקורת המצטיינים בקפד-נותם, בשיטתיות שבביקורתם ובבדיקה היסודית שהם עורכים מדי שנה בשנה על מוסדות הממשלה ומוסדות הציבור הנתמכים מתקציבי המדינה. הביקורת עצמה מצטיינת בעמקה וביסודיותה והיא מיועדת להעמיד כלים לרשות הגופים המבוקרים כדי לתקן משגים וטעויות, לפעמים גם חריגות מחוקים, מתקציבים ומנורמות של מינהל תקין. צר לי שיחד עם השבחים למבקר המדינה ולמשרדו לא ניתן לומר גם מלה לטובת אלה שע-ליהם מופעלת הביקורת, שכלפיהם מוגש הדין-חשבון ושמהם מצפים שיתייחסו במידה של רצינות לביקורת עצמה וכוונתו לממשלה. ואולי הדבר האפייני הוא שבדיון זה שאנו מקיימים היום לא נמצא אף לא נציג אחד של הממשלה כאשר הדיון הזה כולו מיועד למ-עשה להפקת לקחים מן הממצאים שהוועדה לביקורת המדינה דנה בהם בשיבות רבות. כאשר הממשלה ונ-ציגיה לא מצאו לנכון להיות נוכחים כאן במספר שיעיד על גישה רצינית לדין-חשבון אין לנו אלא להסיק מכך שממשלה זו מתייחסת בזלזול לדין-חשבון ול-ממצאים כפי שהיא מתייחסת בזלזול גם לכנסת ול-וועדותיה.

אדוני היושב-ראש, אנחנו חברי הכנסת מייחסים לדין-חשבון חשיבות רבה. אנו חושבים, ובצדק, שדין-חשבון המבקר הוא אחד הכלים החשובים ביותר למוסד המחוקק כדי שיעיל את ביקורתו על הרשות המבצעת ולדעתנו חייבים לדאוג להקניית סמכויות לוועדות הכ-נסת המתתייחסות ברצינות ובכבוד ראש לדין-חשבון עצמו. אני הרשיתי לעצמי להציע בוועדה לענייני ביר-קורת המדינה הצעה שלפי דעתי עשויה לשפר את דרכי הביצוע של דין-חשבון המבקר. הצעתי שהור-עדה לענייני ביקורת המדינה תלווה את אישור תק-ציבי המשרדים הממשלתיים ולפני שוועדת הכספים ומ-ליאת הכנסת יאשרו תקציב למשרד ממשלתי כלשהו תודיע הוועדה לענייני ביקורת המדינה אם אותו משרד ממשלתי קיים וביצע את תוראות מבקר המדינה ובי-איוז מידה הוא תיקן את הטעון תיקון. אז תהיה לכנסת היכולת לקבוע גם את יחסה לאותו משרד. במקרה זה לא נסתפק בעובדה שמבקר המדינה יציין בדין-חש-

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') (דיון) —

אזרה נמיר (המערך):

מה שאסור במערך מותר בליכוד.

משה שחל (המערך):

מפאת קוצר הזמן לא אכנס לעוד דברים שעל-ידיהם מצביע הדין-וחשבון אבל אני רוצה לציין כי המסקנה היחידה מהדיון על דין-וחשבון מבקר המדינה היא: חובת הכנסת לקבל החלטה פה אחד, על כל סיעותיה, כי הכנסת תעניק סמכויות לוועדותיה. אי-אפשר לסמוך על הממשלה שתתן את מה שהמבקר מצביע עליו כליקויים. אנחנו צריכים לסכם את הדיון בהודעה על דעת כל סיעות הבית כי ניוזם הצעת חוק שתעניק לוועדה לענייני ביקורת המדינה סמכויות של ממש לחקור, לבדוק ולדרוש שדברים יבוצעו ולחייב את המשרדים הממשלתיים, שאינם מקיימים את הביקורת, באי מתן תקציבים ובאחריות אישית גם של המינהל הציבורי וגם של השרים המופקדים על הנושאים שעליהם מצביעים.

השאלות ששאלתי עדיין מחכות לתשובה ואני ממתיין ששר הבריאות יענה עליהן.

הי"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואחריו — לחבר-הכנסת משה שמיר.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לשינוי ויזמה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, שנה שנה מתקיים דיון בדין-וחשבון זה. חברי כנסת עולים, חברי כנסת יורדים, מתייחסים לדין-וחשבון המבקר, מברכים את מבקר המדינה על עבודתו המעמיקה ונאמנים על כך שהממשלה אינה ממלאה אחר מסקנות המבקר ואינה מסקינה מסקנות. זו כבר איזו מין שיגרה, איזו מין רוטינה.

אני בהחלט מצטרף אל כל הדברים שנאמרו בקשר למתן יתר "שיניים" למסקנות דין-וחשבון מבקר המדינה. בשעתי הצעתי הצעה מאוד פשוטה: בעת הדיונים על משרדי הממשלה, כאשר מתקיימים הדיונים לקראת התקציב והשרים מופיעים לפני המלאה ומדברים על הצעת התקציב של משרדם או על מדיניות משרדם, כל שר יהיה חייב להקדים בהרצאה של רבע שעה, עשרים דקות, ולציין את התיקונים שהנהיג בעבודת משרדו בעקבות הדברים של מבקר המדינה או הוועדה לענייני ביקורת המדינה. זה היה לפחות מחייב את השר להתמודד עם הבעיה הזאת, לא כשהוא נותן את ההערות שלו לשר האוצר, אלא זה היה מחייב אותו להביא לפני הבית את הדברים שהוא עשה בתחום התיקונים של הליקויים שמצא המבקר ועלי-ידי זה צריך היה להתמודד עם הבעיות או להגיד שלא היה יכול לתקן את הליקויים כי אין בכוחו או מסיבות אחרות.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אילו לפחות היה נעשה הדבר הזה אולי היינו חשים יותר את הצורך בהתמודדות עם הבעיות הקיימות במינהל הציבורי, הן במישור המקומי והן במישור הארצי. הזכרתי את המישר הארצי ואני חוזר לגודלה נוספת שלדעתי אנחנו לא נותנים עליה את הדעת רצינית. הצורך והיא: הפיקוח של מבקר המדינה על הרשויות המקומיות. אנחנו קוראים חדשות לבקרים על חריגות קשות מאוד מהתקציב

סכום האמור, 15 מיליון לירות, יקוץ מהתמיכה שתיקבע לקופה לשנת הכספים 1978. ובכן, חברי הכנסת, הקופה לא היתה זקוקה לכסף הזה והיא השקיעה אותו לתקופה של שבעה חודשים בבנק וקיבלה עליו ריבית. וכאן אני מצטט: "מהאמור לעיל עולה שהקופה לא היתה למעשה זקוקה לכספים בעת קבלתם, והם היו מופקדים כשבעה חודשים לאחר קבלתם כפקדונות לזמן קצוב". ואני מעלה את השאלה לפני שר הבריאות: אם באמת הקופה לא היתה זקוקה לכסף, ממה זה נבע? אנחנו ידענו — על כל פנים אני ידעתי — כי עוד בטרם התמנה לשר הבריאות היתה הקופה שהיתה באחריותו זקוקה להלוואות וכי מצבה הכספי היה רעוע. האם אין מקום לשאול מה קרה ואיך התעשרה הקופה לפתע פתאום לאחר שהשתנו היוצרות ומי שהיה אחראי לה הפך להיות השר המופקד על קופת משרד הבריאות?

חברי הכנסת, בזה לא גמרנו, יש כאן שאלה אחרת נוספת שצריך להתייחס אליה. בעמ' 47 של הדין-וחשבון אומר המבקר: "באפריל 1977 שילמה קופת-החולים לתנועה מפלגתית סך 46,500 לירות, שבו חוייבו, בחלקים שונים, הסגפים בחדרה, בהרצליה ובבני ברק". עד כמה שניסיתי לברר מדובר בעסקאות מקרקעין בסגיי פים אלה ונשאלת השאלה: לאיזה קרנות הלך הכסף הזה? האם אין כאן עבירה על חוק מימון מפלגות? מי עשה זאת? האם אין מקום ששאלה זו תישאל ושר מישור יתן עליה תשובה בצורה מוסמכת?

ואעבור למקרה אחרון שמפאת קוצר הזמן אתייחס אליו בקצרה. בעמ' 48 של הדין-וחשבון נאמר: "ב-עקבות הביקורת החזיר העובד באוקטובר 1978 סך 130,000 לירות, בתוספת ריבית". חברי הכנסת, מדובר בעובד בכיר באותה "קופה", ואני רוצה לשאול: ממתי עובדי דים מחזירים כספים מטוב לבם? הוא גידב כסף זה? הוא החזיר את הכסף, משמע שקיבל כספים שלא היה זכאי להם. והשאלה שאני שואל היא: האם אין מקום, שוב, לבוא ולבדוק בצורה יותר מפורטת מי הרשה לאותו פקיד לקחת כספים אלה? על-פי איזה דין? על-פי איזה חוק? האם נעברה עבירה? האם מישור נתן את הדין? האם הוא החזיר את כל הכספים?

אמנון לין (הליכוד):

עובדה זו יכולה להצביע שבכל זאת יש ביקורת פנימית ויש רצון לעשות סדר.

משה שחל (המערך):

הביקורת לא היתה פנימית, היא היתה של מבקר המדינה.

אמנון לין (הליכוד):

מתברר שהפקיד קיבל כסף שלא מגיע לו ולכן הוכרז רח להחזיר.

משה שחל (המערך):

זה מה שאני אומר. אני חוזר לשאלות ששאלתי תחילה: היכן האחריות של המינהל הציבורי? אם הוא קיבל כסף שלא היה זכאי לו מה דינו? לפי התקדימים צעיתי אני חושש שהוא יעלה בדרגה. האם נגטו שצעים? מי הרשה לו לקחת את הכסף? האם נעברה כאן עבירה על החוק לאור העובדה שמדובר במעורבות ובתלות בין משרד הבריאות ובין אותה קופה?

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-חשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשובות שנת הכספים 1977 (חלקים א' ו'ב') (דיון) —

זה "ספורט לאומי" בישראל. מפורסמים ימי השישי כשיושב כל עם ישראל עם הבטנים והקפה ומבקר את המדינה, ויחד עם זאת אין אנו רואים פרי בעמל הבין-קורת שלנו והדברים הולכים ונעשים גרועים משנה לשנה.

אם בכמה שטחים עוד יש ויכוח, הרי בנושא של ממשלות בישראל ברור לכול מהממשלות נמצאות בירידה מתמדת ושממשלה כל-כל גרועה כמו שיש לנו עכשיו לא היתה לנו מעולם. על כן קל לבקר. אבל השאלה היא: מדוע אין מחשבה רצינית בתוכנו על תרגום הביקורת לפעולה חיובית? הממשלה הזאת נכשלה בכך שאחרי שלושים שנות אופוזיציה וביקורת אין היא מסוגלת להזיז דבר של כלום ולשפר עניין של כלום. אנו רואים זאת בכנסת ובוועדה לענייני ביקורת המדינה. על כן ייתכן שמשנה בביקורת עצמה איננו כשורה וייתכן שאין אנו מבקרים כהלכה. ואמנם רוצה אני להתחיל בביקורת על ועדת הכנסת לענייני ביקורת המדינה:

קודם כל, קיבלנו שתי חוברות של דין-חשבון והן מודפסות על צד אחד בלבד של דף הנייר. זהו ביזוב, אמנם על סכום קטן אבל דין מעה כדין מאה, דין פרוטה כדין מאה ואנו יודעים שהביזוב הוא מחלה רוחנית ומוסרית. אבל יש גם מקום לביקורת חשובה מזאת: כאשר נתמנתה הוועדה לענייני ביקורת המדינה וכולנו קיבלנו אותה בברכה שיערנו שהיא תנסה להגיע לתשתית של הדברים, שהיא תבדוק גם את מבקר המדינה; שהיא תעיר משהו על שיטת ביקורת המדינה; שהיא תיוקק שאלה: על מה ולמה במשך שנים, שנה שנה, יורד עלינו גשם נדבות של שערוריאות, של מחדלים, של ביזבוים, של שחיתויות והעיתונות באותו שבוע מקדישה לנושא כך וכך עמודים ולאחר מכן הכול נשכח ונעלם כלא היה? אין בכלל התייחסות לשאלה הזאת בדין-חשבון שהוגש לנו ולפי דעתי יש מקום להתייחסות כזאת. השאלה איננה רק תיאורית, יש לבקר את מבקר המדינה. אינני מתכוון לביקורת אישית על אדם שהוא מכובד על הכול. אני מתכוון לכל השיטה, לשיטת העבודה.

לדינ-חשבונות של מבקר המדינה אין "שיניים", הכול אומרים זאת. הנה לפנינו שני דינ-חשבונות של הוועדה שלנו, אחד מתמוז תשל"ט — יולי 1979 והשני מכסלו תש"ם — נובמבר 1979. בשני הדינ-חשבונות אנו קוראים את ההערה שהוועדה מציינת בצער כי עד היום לא קיימה הממשלה דיון בנושא חשוב זה, מדוע? מדוע התמנה שר לנושא זה והשר אינו מספק את הסחורה המצופה? מדוע אין הוא מביא את העניין לדיון רציני בממשלה? מדוע זה קורה? מדוע על נושא כמו החווה של אחד השרים דנים ודנים, כל המדינה עוסקת בו והממשלה יושבת שעות על גבי שעות בעוד שהעניינים המקיפים מאות מיליוני לירות ובעניינים הדוחקים של המדינה, ברוח ובחומר, בבטחון ובכלכלה מתחמקים מעינינו ונעלמים מדינונו? אומרים: הכול בגלל ה"שיניים" שאינן. אבל ה"שיניים" הללו מה הן? כיצד הן תהיינה? לפי דעתי יש לתבוע ממבקר המדינה שיתחיל לנקוב בשמות דינ-חשבון בגנות שלו ובביקורת שלו. אינני מתכוון לכך שהוא יאשים מישהו בפשע, זה עניין של המשטרה. אבל אם

של השלטון המקומי, בעיקר בערים הגדולות, על דברם שלא מתקבלים על הדעת לא כל ימות השנה ובוודאי לא בימים קשים אלה של שפל כלכלי. אנחנו קוראים על משכורות פאנסטאטיות, על חריגות מתקציב, על תכניות לפעולות גרנדיוזיות של ערים אלה ואחרות, ומצד שני אנחנו קוראים על זילוול שהממשי של מולולת בתוך כספים שמגיעים לרשויות המקומיות ובמשיכת העניין חודשים ואף שנים. מבקר המדינה היה צריך להיות יותר מעורב בפיקוח על השלטון המקומי. אני יודע שהוא מעורב, אני יודע שהוא מפקח, אני יודע שגם נעשו צעדים לקדם את העניין אבל עדיין הערים הגדולות במדינה אינן מבוקרות; יותר נכון, לא מפורסם לגביהן דין-חשבון אלא אחת לארבע שנים. לא ייתכן להשאיר גוף כמו עיריית תל-אביב, כמו עיריית ירושלים, כמו עיריית חיפה בלי דין-חשבון מנחה של מבקר המדינה אלא אחת לארבע שנים. הסכומים ש-עיריית תל-אביב מוציאה גדולים לא פחות מאלה שמורציא משרד ממשלתי גדול, אולי לא משרד הבטחון, אולי לא משרד האוצר, אבל בוודאי כמו משרדים רגילים או יותר מזה; והסמכויות, אפשרויות הפעולה ואפשרויות העקיפה על מסגרות התקציב או הוראות החוק הן לאין ערוך יותר גדולות בתחום השלטון המקומי מאשר בממשלה. אני חושב שהעבריינות של השלטון המקומי היא אולי תוצאה לא מעט מן המצב החוקי הקלוי שבו פועלות הרשויות המקומיות. עבריינות זו מחייבת בדיקה יותר יסודית של המבקר.

ראיתי את פרטי הדין-חשבון, ראיתי את מה ש-עשתה הוועדה ומצאתי דברים חשובים. אבל הנושא הזה של השלטון המקומי לא זכה בכלל לטיפול כלשהו. אני חושב שבמגזר הזה יש כל-כך הרבה ליקויים, כל-כך הרבה חסרונות וכל-כך הרבה דברים שצריכים תיקון, שהבית הזה צריך לתת את הדעת לפחות לכך ששלוש הערים הגדולות במדינת ישראל או חמש הערים הגדולות במדינת ישראל יזכו לטיפול שוטף ולפיקוח שוטף של מבקר המדינה כמו משרד ממשלתי זה או זה. לא נעשה זאת שם אנו מאירים סקטור שלם בלי אותו פיקוח המחוייב לפי מצב הציבור ולפי מידת כספי הציבור לשם.

דברים אלה — אם כי אני חבר כנסת חדש יחסית — הספקתי כבר לומר שלוש פעמים מעל במה זו ואני מצטער שעד עכשיו לא נעשה דבר בעניין זה. אבל אני חושב שכולנו צריכים לשבת יום אחד ולעשות בדק בית יסודי ולחשוב כיצד אנו בכנסת הזאת צריכים באמת להתמודד עם הביקורת על השלטון המרכזי והמקומי. יש לנו לכך חומר גלם מצויין: דינ-חשבונות מבקר המדינה. אבל לצערי אנו מזלזלים בו, משרירים אותו במידה רבה במגירות וזה לרעת הציבור כולו.

הד"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת משה שמיר. לאחר דבריו אנו נפסיק את הדיון בנושא זה ונעבור להצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת משה דיין. בסיום הדיון בהצעה לסדר-היום נשוב לדון בנושא זה וראשון הנזכרים יהיה חבר-הכנסת אבנרי.

משה שמיר (התחיה-בנא"י):

אדוני הישב-ראש, חברי הכנסת, ביקורת המדינה

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-יחשבונו מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') (דיון); הצעה לסדר-היום —

אנחנו קוראים על ליקויים בהכנת התקציב. שוב אין זה עניין של העדר מומחים או מנהלי חשבונות טר-בים. אותו דבר עצמו, אותה מחלה עצמה, מופיעים גם כאן: חוסר משמעת, חוסר אחריות, אי מילוי הבטחה, אי מילוי תפקיד, איתור, פיגור, אין יד שלטת, אין מי שחייב לתת דין-יחשבונו; כנראה, אין בפני מי לתת דין-יחשבונו בממשלה הזאת ובמדינה הזאת.

אנחנו קוראים סעיף חמור מאוד על הנושא של בטחון פנים, פעילות עוינת בשטחים. שוב, מה קרה? האם המשטרה שלנו פתאים אינה טובה? מערכת הבטחון נכשלה? שירות הבטחון הכללי אין בו אותם האנשים המפלאים שידעו תמיד לחשוף את הרעה בטרם תקרה? אנחנו רואים לעינינו השתוללות גדלה והולכת ביהודה ובשומרון; אנחנו עדים לכבישים נחסמים, לזריקת אבנים, לפציעת עובדי אורח, להתנכלות להת-יישובות היהודית, לישובים, לנוסעים; אנחנו רואים השתוללות של חוצפה, של פריקת כל מחסום מצד מנהיגים ומצד אספסוף ומצד מנהיגים המובילים אספסוף. אם כן, מה קרה פה? כוחות הבטחון שלנו איבדו את כוחם ואת בטחונם? לא, קרה אותו הדבר עצמו: אין שליטה מלמעלה, אין קו, אפסה התחושה של האח-ריות הלאומית למחן מלא חותמה של הריבונות הי-יהודית בכל מקום. מתוך אותו איתור ומתוך אותה חולשת דעת וחוסר אחריות לאומית מרכזית הגענו לקי-פוח המתיישב היהודי ביהודה ושומרון, להפקרות לגל של בריונות ושל אלימות בכפרים, בדרכים ובכבישים; הגענו לכך שמתיישבים יהודים המנסים לקבוע את אחיזתם או לתבוע אחיזה באדמה מועמדים לדין צבאי — אני מתכוון למקרה של תושבי קריית-ארבע — באשמת כי עברו בכביש על צו 101, צו האוסר תע-מולה והסתה עוינת; כלומר, הם מוצבים ומוגדרים בהגדרה אחת עם מחבלים, עם מתפרעים, וכל זה על שום שקיימו אסיפה שבה התריעו נגד גזירת הקרקע בארץ-ישראל שנגזרה על-ידי הממשלה הזאת.

בהמשך הדין-יחשבונו אנחנו קוראים דברים נוספים חמורים מאוד על הונחה בענייני קרינה אטומית בתחום משרד הבריאות. אנחנו קוראים דברים בתחום מגיעת תאונות. כל אלה מצטרפים למהות אחת שדיברתי ע-ליה בראשית דברי: אין שליטה, אין לממשלה עצמה תחושה והיא אינה מסוגלת להשרות תחושה של בכורת השיקול הלאומי, המדיני והממלכתי; יש פיזור דעת, פיזור כוחות, וכתוצאה מכך גם אין התקדמות כלשהי בנושא של ביקורת המדינה לשם תיקונה של המדינה.

בדוחות הביקורת של מבקר המדינה נקרא כי פלו-ני אלמוני היה אחראי לאותה מחלקה שלגביה מצו-יין המחל, אם יציינו שבמחסן ממשלתי חסרו 999 שקלים מתוך רישום של 1,000, אין יודעים מי עשה זאת, אין מאשימים איש בגניבה עד שתבוא המשטרה אבל האח-ראי למחסן באותה תקופה היה פלוני אלמוני, על-ידי הציון המדויק — בשם ובתואר — של האנשים האח-ראים, של בעלי המשרות ובעלי התפקידים אשר בת-קופת כהונתם התחוללו המחללים שבהם עוסק הדין-יחשבונו יקבל העניין כולו תוקף רב יותר, ובכן יש לבקר את המבקר ויש לבקר את הוועדה על עבודתה החד-ממדית.

ועשיו כמה הערות על הדין-יחשבונו שהוגש לנו. אנו שומעים דברים חריפים על הנושא של משמעת לקויה, בצה"ל ובחיים האזרחיים. אנו שומעים על כך שאותה משמעת לקויה הביאה גם לנזקים ולאבדות בשעת קרב, גרמה לאסונות ממש. אבל, ארוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הנושא הזה של המשמעת הלקויה הוא אחד הנושאים המרכזיים ביותר של הווי חיינו. הוא נושא ששולט משרשיו לחינוך, לאורח החיים, למנ-הגים שברחוב ובבית ולמנהיגים שבבית-הספר בין ה-מורה לבין תלמידיו. רעה חולה זו מגיעה עד הממ-שלה ועד הכנסת. ההעדר הזה של תרבות חיים שיש בה אחריות הדדית ויש בה קבלת עול, של מצוות הוא הוופעה השלטת היום כהיגו. ועל כן, שוב, אין להסתפק בציון כזה או כזה של העובדות אלא יש לנסות להגיע לשרשיהן.

והנה בדין-יחשבונו זה עצמו אנו נתקלים באחד השרשים: ממשלה המקבלת על עצמה תפקיד ואינה ממלאת אותו. אנו קוראים על ועדה בין-משרדית ברא-שות סגן שר שקיבלה על עצמה: א. לחזק את הפי-קוח על הפעילות הממשלתית; להמליץ על תיקונים במערכת הפעילות הממשלתית; ג. לדרבן ליעול המע-רכת הממשלתית. אנו קוראים בדין-יחשבונו של מבקר המדינה ואנו שומעים מפי המעורבים בדבר על כשלון מוחלט של הוועדה הבין-משרדית הזאת. האם זה דבר נפרד? האם נתגלתה כאן היום במקרה תקלה כלשהי? האם בטעות הופקדה הוועדה בידי אדם חסר כשרון? תאמת היא שאנחנו חיים תחת שלטונה של ממשלה שאיננה מצליחה לבצע אף לא אחת מהחלטותיה ואם היא בכלל מחליטה החלטה אין זו מתקבלת לא כתו-צאה מחשיבה רצינית אלא כתוצאה מאילתור, מלחצים ומכל מיני תכסיס התחמקות מהעניינים המרכזיים ומ-האתגרים האמיתיים.

ג. הצעה לסדר-היום

שלא להקים את הישוב אלון-מורה על ג'בל כביר

משה עמיר (התחיה-בנאי):
הוא מציע להרוס את הקיים.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
למחוק.

ארי אבנרי (מחנה שלי):
ויפה שעה אחת קודם.

הד"ר פ. שימון:

חברי הכנסת, כפי שהודעת, נפסיק עתה את הדיון על סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המ-דינה, וזו רק הפסקה זמנית, ונחזור לנושא לאחר ש-תבוא הצעה לסדר-היום. אנו עוברים להצעה לסדר-היום מס' 4109 בנושא: "שלא להקים את הישוב אלון-מורה על ג'בל כביר". המציע הוא חבר-הכנסת משה דיין.

חז"ר פ. ש"נמנ:

חברי הכנסת, אבקש לא להתווכח. רשות הדיבור
לתכנית-הכנסת משה דיין.

דב יעלינסקי (הליכוד):

חברי-הכנסת משה שמיר, באלון-מורה יהיה ישוב
יהודי. אל תדאג. משה דיין — — —

משה דיין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתקשה לש-
מוע מכאן את השאלות ששואלים — זו התקשה פ"י
סית — כאשר קוטעים את דברי באמצע ולכן אני מבקש
לא להפנות אלי קריאות-ביניים. אבל את דבריו של
חברי-הכנסת משה שמיר שמעתי כי הוא השמיע אותם
כשישבתי על ידו. אני רוצה לומר לו שאחד הנימוקים
שהבאתי לפני ועדת הכנסת בעירעור היה שאמנם יש
לי זכות להגיש הצעות רגילות לסדר-היום אבל כאשר
הישוב יהיה קיים לא אציע להוריד אותו. לכן לו הישוב
היה קיים לא הייתי מציע להוריד אותו. זה לגבי דב
ריו של חברי-הכנסת משה שמיר שהישוב כבר קיים
וכאילו אני מציע להוריד אותו. מבחינה עובדתית אין
זה נכון.

השאלה שאני מעלה ושראיתי ושאני רואה לעצמי
חובה אורחית להעלותה היא זאת: אני חושב שהנושא
הזה של ההתנחלות בשטחים ושמעבר לקו הירוק הוא
כל כך חשוב לנו שצריך להקדיש לו דיון יסודי בכי-
נסת, במליאה. עד כמה שאני יודע הן ראש הממשלה
והן שר החקלאות — שמעתי זאת מפייהם — הם נגד
הסתרת התכנית בעניין זה ובעד הצגתן במלואן, וזה
לא רק לגבי התכנית הקיימת אלא גם לגבי התכנית
לטווח הארוך, שהם בעד הצגתן בריש גלי בפני ה-
עולם ובפני עצמנו וממילא אין זה נושא שאפשר לעסוק
בו — גם אם יש מיהו הרוצה בכך — בהסתר. אבל
הנושא הזה הוא בעל חשיבות כזאת שביקשתי את
ההזדמנות — וזאת אני עושה עכשיו — להביא לדיון
בכנסת את כל הנושא של ההתנחלויות בשטחים ה-
אלה. הבעתי את דעתי בעבר ואני רוצה לחזור ולהדגיש
מראש כמה עקרונות דווקא מפני שאני חושב שהקמת
הישוב בהר כביר, לפי התנאים הידועים לי, היא
טעות.

ובכן אני רוצה לחזור ולומר שאני לא רק בעד
זכותה של ישראל להתנחל בכל מקום אלא גם בעד
הגשמת הזכות הזאת בצורה, במקומות ובזמן שהממ-
שלה — ותהא הממשלה אשר תהא — תחשוב שצריך
לעשות זאת. אינני חושב שיש איזה שהוא סייג של
אזור מסויים שבו אסור לנו להקים התיישבות בין שזה
שכם, בין שזה עזה, בין שזה יהיה ישוב בחבל קטיף
בקרב אוכלוסייה צפופה ובין שזה בבקעת הירדן. לכל
זאת ישנם שיקולים כלכליים וישנם שיקולים התייש-
בותיים וישנם שיקולים מדיניים והממשלה, ורק הממ-
שלה, היא זאת שצריכה להכריע בהם. לכן — כך
זה היה בעבר ואני מניח שכן זה גם בהווה — צריכה
להיות גישה סלקטיבית כאשר מחליטים היכן ומתי מקי-
מים ישוב או קבוצת ישובים באזור זה או באזור זה.
יתר על כן אני בהחלט בעד זה שתהיה התחשבות
ברצונם של המתיישבים לגבי האזור שבו יתיישבו.
גם הדבר הזה איננו חדש. יש שיקולים שונים. ישו-
בים של "השמר הצעיר" רוצים להיות במית האפשר

סמוכים אחד לשני, הוא הדבר לגבי גופים התייש-
בותיים אחרים. אינני פוסל את רצונם של אנשי "גוש
אמונים" להתנחל באזור שכם; זה לגיטימי וצריך להת-
חשב ברצון הזה. אבל התחלטה — — —

(חברת-הכנסת ג. כהן קוראת קריאת-ביניים)

אני מצטער מאוד, חברת-הכנסת גאולה כהן, אני
בכל זאת מציע שתשמעי את דברי ושנתווכח על אותן
נקודות שאנחנו חלקים בהן ולא על אלה שאנחנו
מסכימים להן.

אבל צריך להתחשב בתנאים ולראות האם יש או
אין התנאים הדרושים להקים ישוב מסויים במקום מסו-
יים ובתקופה מסויימת, ובמערכת שיקולים זו יש לכי-
לול את השיקולים המדיניים. מה שאני יודע מהע-
תוונת לגבי המקום המסויים הזה של ג'בל בכיר איננו
מתאים, לדעתי, לאותם קני מידה, לאותם קריטריונים
שצריכים להיות בשעה שאנחנו מקימים אזור התייש-
בות ורוצים שזה יהיה אזור התיישבות אמיתי, לטווח
ארוך, עם שרשים, שיוכל להתפרנס, שיוכל להתחזק
שם מעמד חברתי וכלכלי וכו'.

המצב כפי שאני יודע אותו לגבי השנה הקרובה
הוא זה: בחבל עזה, באזור קטיף, מתוכננים ובחלקם
קיימים שמונה ישובים ובהם שלושה שהם ישובי נח"ל;
כלומר, בתוך השמונה יש שלושה שצריך לאזרחם ול-
הקים והמשימה הזאת עוד לפנינו. אני רוצה לומר
אף שכבר אמרתי זאת בכנסת שאני סבור שהקמת
גוש הישובים באזור קטיף היא חיונית ממדרגה רא-
שונה. לפי דעתי קשה מאוד יהיה להחזיק צבא בקרב
אוכלוסייה שמורכבת כולה רק מערבים. אני רואה ב-
עיני את ההתיישבות הזאת, את הגוש הזה המוקם על
אדמה ממשלתית, על חולות שלא גרה בהם גפס חיה
ואני חושב שאם אפשר להקים שם שמונה ישובים
זה ידרוש מאמץ רב כי יצטרכו להעביר גם את ישובי
הנח"ל ובקרבם אותה יחידה צבאית שצ"ל ימצא לנכון
להחזיק שם כדי שיהיה בשטח ההוא לא רק ישוב
אזרחי אלא גם הכוח הצבאי. הנה לפנינו אזור אחד
שהוא בתחילת הקמתו. משימה זאת עומדת לפנינו לק-
ראת השנה הבאה. כללנו ידעיים את הבעיות הכלכליות
העומדות בפני ישראל בשנה הקרובה בכל התחומים,
ובכלל זה נמצאות גם ההתיישבות וגם החקלאות הוו-
תית וגם, ובעיקר, החקלאות הצעירה.

בגוש עציון קיימים שבעה ישובים, ובכללם קריית-
ארבע. גם שם יש נקודות — אפרת — שרק עכשיו
ניגשים להקמתן.

גאולה כהן (התחיה—בנא"י):

התנגדת גם לקריית-ארבע וגם לגוש עציון.

משה דיין:

זה לא נכון, לא נכון. יש לרשותי רגעים מוג-
בלים אבל אשיב על השאלה הזאת: פשוט אמרת דבר
לא נכון. התנגדתי כאשר הרב לוינגר נכנס למלון
"פארק" בחברון. אמרתי שלדעתי לא הרב לוינגר צריך
להחליט על ההתנחלויות — — —

משה שמיר (התחיה—בנא"י):

אלמלא עשה זאת לא היתה אפילו קריית-ארבע.

לכך, חברי הכנסת, אני מציע להוסיף את שאלת ירושלים. לא מנתי כאן את בקעת הירדן שיש שם 25 ישובים ולא נגעתי ברמת הגולן ולא דיברתי על שאלת הקמתם של ישובים במקום אלה הנמצאים היום בפיתחת רפיח. אינני שר החקלאות ולא באתי לגולל את התמונה במלואה. רק רציתי להטות את תשומת-הלב למשימות שכבר נטלנו על עצמנו — ושאני תומך בכולן — ולהוסיף לרשימה הזאת נושא נוסף והוא ירושלים. נושא ירושלים הוא נושא מורכב. הוא מורכב משאלת המקומות הקדושים, משאלת העירייה, משאלת הריבונות; עכשיו המצרים מעלים את נושא האוטו-נומיה. הנושא הוא מורכב מכל הבחינות. ולפי דעתי ודעת כל חברי הבית הזה, אולי פרט לרק"ח, אנחנו צריכים בראש ובראשונה להבטיח שיהיה לנו רוב ניכר באוכלוסיית ירושלים, רוב ניכר, לא רוב שולי, ורוב בשני מעגלים: בירושלים במסגרת הנוכחית וגם בירושלים רבתי המתפשטת והולכת עד בית-לחם ועד רמא-ללה. רוב זה הוא המפתח, ביסודו של דבר, לכל השאלות, לשאלת העירייה, לשאלת הריבונות ולשאלות האחרות. רוב זה איננו ניתן להשגה במסגרת ההתנהלויות אבל אני חושב שנעשה משגה חמור אם לא ניתן לצורך זה את העדיפות הגבוהה האפשרית כדי להבטיח לירושלים את הרחבת השכונות המרחביות. לדעתי אם תתפתח ירושלים רק בהתיישבות הררית בסביבות ענתות או עזריה וכו' או בצור בחר נמצא את עצמנו במצב קשה.

מה שאני רוצה לומר הוא זה: אנו עומדים בפני שנה קשה מבחינה כלכלית, שנה שחתבע רבייה ודאי גם בתעשייה אבל ללא ספק בחקלאות, רבייה שתעלה גם כסף ושתקח זמן, כי אשר נוטעים עץ חולפות שלוש-ארבע שנים עד שהוא נושא פרי ואם נצטרך להשתית ענפים מסויימים על השקיה ומטעים זה ידרוש כסף. זו עובדה שאיננו יכולים להימנע ממנה ואיש מאתנו אינו רוצה בהתמוטטות של איזשהו מהישובים הקיימים לא בבקעת הירדן, לא ברמת הגולן, לא ברצועת עזה ולא בגוש עציון. אבל הדבר הזה ידרוש מאתנו, ממדינת ישראל, מאמצים ממדרגה ראשונה.

שנית, אנו רוצים להקים ישובים ואנו רוצים שהישובים האלה יהיו ישובי אמת. לא אמרתי בוועדת הכנסת שזאת התיישבות מקויינת, אמרתי שאני נגד התיישבות קיימיות שלא חוכל להכות שרשים ולא תהיה לאורך ימים. התיישבות יכולה להיות מושחתת על חקלאות, על תעשייה או על שילוב של שתיהן או אפילו רק על מגורים בסביבות ערים גדולות כירושלים או תל-אביב כשאפשר לגור בישוב ולבוא מדי יום למקום העבודה בערים הסמוכות. אבל צריכים לראות למול העיניים ואני מבקש שהכנסת תשמע את התכנית הזאת, התכנית השרשית, החקלאית, לאורך ימים, של כל אחד מהגושים ולשמוע לא רק שהוחלט להקים ישוב במקום מסוים אלא גם איך הישוב הזה יגדל, יפרח ויכה שרשים באותו מקום.

אנו צריכים להיות ערים לעוד דבר, לכך שהנושא הזה, נושא ההתנהלות, הוא לא רק על סדר-ימנו הפנימי במדינת ישראל, אינני מכיר נושא שיש לו תהודה חיצונית כל כך רבה כמו נושא ההתנהלות וכולנו יודים עים זאת. וזה מתחיל מהפער שישנו בינינו לבין חלק ניכר של יהדות התפוצות בעניין זה וזה גורם לפער

משה דיין:

אם זה כך לא אשיב אפילו על השאלה הזאת. הקימו את קריית-ארבע במסגרת מחנה צבאי של יחידת חיל ההנדסה כאשר אני הייתי שר הבטחון והדבר הזה, חברת-הכנסת גאולה כהן, לא היה קם אילו אני כשר בטחון התנגדתי לו. התנגדתי לפעולה של הרב לוינגר ואני שמח שהוציאו אותו מהמלון שהוא כי התכנית ההיא לא היתה טובה.

עקיבא נוף (התנועה הדמוקרטית):

שני הדברים נכונים. אילולא היה במלון "פארק" לא היה מגיע לקריית-ארבע.

משה דיין:

יכול להיות.

מאיר פעיל (מחנה שלי):

כל הרעיון של קריית-ארבע הוא רעיון נפל.

משה דיין:

יכול להיות. אם אתה כבר רוצה, חבר-הכנסת נוף, שאשיב בעניין לוינגר אמר לך משהו בקשר לדברים על זכותו של הרב לוינגר. בתקופה מסויימת בא ראש עיריית חברון דאז, מוחמד עלי ג'עברי, וה' ציע שיעשו סולחה, ברית, בין חברון לבין קריית-ארבע אף שקריית-ארבע, בחלקה, הוקמה על אדמותיו הפרטיות. הוא אמר: הבה נחיה בידידות כשכנים. אני שמחתי מאוד על כך והלכתי לקריית-ארבע. הרב לוינגר שעמד בראש קריית-ארבע אמר: אנחנו לא ניתן ל-רוצח הזה להיכנס אלינו. אני רוצה לומר לך שזאת אחת השאלות המרכזיות שבגללן אני מציע שהכנסת תדון בנושא. השאלה היא: האם אנחנו רוצים להיות עם הערבים אחד עם השני, אחד ליד השני, בידידות או האם כאשר ראש עיריית חברון מציע לבוא ולבקר ביקור ידידות בקריית-ארבע אנחנו אומרים: "לרוצח הזה לא ניתן להיכנס". במלים אחרות: האם אנחנו רוצים לרשת את הישובים הערביים או שאנחנו רוצים לשבת לידם? זו היא שאלה עקרונית.

לפי דעתי גישת הממשלה שמתבטאת במדיניות של האוטונומיה היא לא כזאת הרוצה לבוא במקום של הערבים לרחוק את רגליהם אלא כזאת הגורסת שיש די מקום גם להתיישבות, להתנחלות ישראלית, ולא על חשבון או במקום הערבים אלא יחד איתם. לרב לוינגר, אני מניח, יש בעניין זה גישה אחרת.

בגוש עציון יש היום שבעה ישובים, ובכלל זה קריית-ארבע. כפי שאמרתי נמצא חלקם בתהליך של הקמה וצריך להשקיע בזה השנה מאמץ רב. במעלה אדומים יש שלושה ישובים ועיר שהיא צריכה להיות מרכז אזור ושהיא בתחילת בנייתה. ישוב נוסף הוא בשלבי תכנון, כלומר צריך להקים אותו. על גב ההר, בסביבות ירושלים, יש 14 ישובים שרובם בתהליך של בנייה. בגוש ריחן מתוכננים חמישה ישובים שרק עכשיו נייגשו לתחילת בנייתם. במלים אחרות, אף-נחנו צריכים להקים לפי התכנית שאושרה גושים של-מגו כמו גוש ריחן, לאורח שמונה ישובי נחל ולהקים ישובים של ממש במקומם. צריך להשלים את ההתיישבות במקומות האחרים, להרחיב אותה או להוסיף ישובים שעדיין אינם קיימים.

ואם אתה שואל מה פירוש "אנטי" אומר כי אם נקים ישוב שכל מכונית ערבית שעוברת תהיה בטוחה המקלעים שלנו, אז ישוב זה הוא "אנטי" ואת זה ל- דעתי לא צריך לעשות.

(חבר-הכנסת מ. שמיר קורא קריאת-ביניים)

אילו לא היו חילוקי דעות היינו כולנו מצביעים פה אחד ואין לי ספק שלא יצביעו פה אחד.

במה אני רואה את הדרך — ובזה אני רוצה לסיים — את הדרך הנכונה של ההתיישבות שלנו מעבר לקו הירוק? ראשית, אנו זכאים לעשות זאת בכל מקום; שנית, אותם הישובים שצריך להקים צריך להקים תוך ראייה קונסטרוקטיבית. כלומר, שיהיו להם מקורות פרנסה ושיוכלו לחיות כגושים מרוכזים ככל האפשר של התיישבות ישראלית, חמישה, שבעה, שמונה או עשרה ישובים אם אפשר באותו אזור, וזאת אמרתי לגבי קטיף ובזאת אני תומך בגושים שהוזכרו כאן ושהוקמו על-ידי הממשלה.

לדאבוני הרב, מה שהתפרסם לגבי ג'בל כביר הוא שהמקום הזה בקושי מצא אותה כפרת אדמה לישוב הזה שצריך לבוא במקום הישוב הנוכחי של אלו מורה. ובכן מה אני שואל —

(חבר-הכנסת מ. שמיר קורא קריאת-ביניים)

— כל מה שאני מציע הוא, וזה דבר שצריך להיות ברור לחברי הכנסת, אני מציע שיהיה דיון בכנסת על מדיניות ההתנחלות שלנו מעבר לקו הירוק וששר החקלאות יציג את התכנית. ואני אומר זאת — ואני שמח שראש הממשלה נמצא כאן — על יסוד מה ששמעתי בשעתי הן מפי ראש הממשלה והן מפי שר החקלאות שאיננו מסתייגים דבר ושאיננו מתכוו-נים לנהוג כנגדים בלילה ושאלנו מוכנים לומר בריש גלי היכן אנו עומדים לעשות מה.

תפיסתי היא שאת ההתיישבות צריך להקים בגושים ובמקומות שבהם יהיו להם מקורות מחיה. ישובים ש-מקומם ליד ירושלים ושאיננה עובדים בירושלים יכו-לים להיות ישובי מגורים בלבד כי מקום העבודה הוא בירושלים. אולם מג'בל כביר לא יסעו לעבוד לא לירו-שלים ולא לתל-אביב. צריך להיות לישוב בסיס חקלאי או תעשייתי או צירוף של שניהם, וזאת לא לישוב אחד אלא לכמה ישובים. הפירסומים כפי שהיו עד כה על הבעיות שהתעוררו בקשר להקמת המקום הזה לא נתנו תמונה לי אכן עומדת לרשות מדינת ישראל, כקרקע ממלכתית או בדרך אחרת, אפשרות להקים שם גוש של ישובים. ואם רוצים להקים שם ישוב בודד נשאלת השאלה מהו תפקידו של הישוב הבודד, האם רק לרצות את "גוש אמונים"? ואמרתי קודם ואני חוזר ואומר שאני בעד זה שבכל מקום התיישבות יתחשבו ככל האפשר ברצונם של המתישבים היכן להתיישב. אבל יחד עם ההתחשבות בכך צריך, בסופו של ענין, בכל זאת לבחון אם יש סיכוי ועתיד למקומות האלה או לא. אני נגד ישוב בודד על הר ליד שכס אם אין שם סיכוי לגוש גרוב של ישובים. אני שולל — למעשה אני רואה זאת כקנה מידה נכון להקמת ישוב — מ-גמה שאיננה קונסטרוקטיבית, שאין בה רצון אמונה שבסוף ייצור הישוב העתידי מערכות יחסים ידידותיים עם הישוב השכן — וכאן מדובר על שכס — מגמה

בינינו לבין מדינות ידידותיות לנו. והחשוב מכול: זה אחד הנושאים שהוא אחד המרכיבים בשאלה איך נחיה יחד עם הערבים, עם שכנינו הערבים ביהודה, שומרון וחבל עזה.

אני רוצה לומר באופן ברור ביותר: אני שולל, ייתכן שיש בכנסת רוב נגד דעתי אבל אני באופן אישי שולל, גישה הרוואה בהתנחלות שלנו אחד משני המו-שגים: אנטי, כלומר, נקים ישוב בג'בל כביר כדי שזה יהיה אנטי-שכס. אם יש למישהו תפיסה כזאת הרי שאני שולל אותה. כבר הסברתי קודם את גישתי לגבי קריית-ארבע והיחסים שבינה לבין חברון. אינני חושב שהשאלה שבבילנו היא להציב מול שכס איזשהו קיר גנדי. לא בכך אני רואה את הפתרון לאורך ימים ולא כך אני רואה את היחסים בינינו לבין הערבים.

דב שלנסקי (הליכוד):

מדוע בחברון כן ובשכס לא?

משה דיין:

אמרתי שאין לי דבר נגד שכס. אמרתי שאין לי הסתייגות עקרונית מהתנחלות ליד שכס. אבל אומר במה אני רואה את ההתיישבות הזאת בג'בל כביר כ-בלתי מוצדקת: א. אני נגד תפיסה של "אנטי" בשעה שאנו מדברים איך נחיה עם הערבים; ב. אני שולל גישה, אם ישנה כזאת — אינני רוצה לייחס אותה לאף אחד מחברי הכנסת אם הוא איננו תומך בכך אבל אני חושב שיש כאלה — שעלינו לרשת, שעלינו לבוא במקום הערבים ושתפקידה של ההתנחלות בשטחים ביהודה ובשומרון היא שנירש את הארץ ונבוא במקומם.

יגאל כהן (הליכוד):

נצרת עלית היא אנטי-נצרת? כרמיאל היא אנטי-שפרעם?

משה דיין:

ציטטתי ואני מוכן לצטט שוב את הדברים שהת-פרסמו בעתון כאילו נאמרו בישיבת הממשלה. בדרך כלל דברים שמתפרסמים בעתון על ישיבת הממשלה ברובם גם סטנדרטיים, סלקטיביים אבל גם, לדא-בני, נכונים ושם בין ההנמקות שהיו לגבי ההתייש-בות בג'בל כביר נאמר שהוא חולש על הדרך לשכס.

עקיבא נוף (התנועה הדמוקרטית):

כהגנה.

משה דיין:

אבל מותר לי שתהיה לי דעה. דעתי היא שיעודם של הישובים היהודיים איננו לחלוש על הדרך שמר-בילה לעיר זו או זו. אין זה ייעודם. אני רוצה לומר שוב את מה שאמרתי בפעם הקודמת: אני בעד זה שנקים ישובים בגושים שיוכלו בתוכם או שיהיו פרי-פריה, שיהיו סביבה ליחידות צבא. וזאת משום שאני חושב שלאורך ימים יהיה קשה לנו לקיים יחידות צבא ללא סביבה של אוכלוסיה אזרחית. אבל אני מבחין בעניין זה בין תפקידן של יחידות הצבא האלה שתפ-קידן לשמור על בטחון ישראל ושם צריך יהיה להת-ערב בשכס הן יתערבו בשכס כדי לשמור על בטחון ישראל לבין התיישבות שיעודה לרשת או לחלוש על הדרכים. אני חושב שזה לא טוב, זה לא נכון, זו לא המטרה ולא זה הקריטריון.

ורון לא משום — כדברי חבר-הכנסת דיין — שעלינו
"לרשת" —

תופיק מוצי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
לא כדי לרשת אלא כדי לגרש. וזה מה שאתם
עושים.

השר מ. נסים:

— — אלא משום שעלינו להתיישב, וכבר אמרתי,
לא על אדמה פרטית. מכאן שהביטוי הזה, בכל הכבוד,
לא היה לו מקום. שום גורם ושום מקור שאיננו הממ-
שלה עצמה לא יכול לחייב את הממשלה והעמדה ה-
זאת, כפי שהוצגה על ידך, איננה עמדת הממשלה.

משה דיין:

אמרתי את דברי במלוא ההסתייגות. אמרתי: כפי
שפורסם בעתונות אם זה נכון. אני שמח מאוד על מה
שאתה אומר שזה לא נכון.

השר מ. נסים:

זה לא נכון, אין לזה שחר. נכון שהממשלה מעוני-
ינת שיוקמו גושים של ישובים, הדבר נכון מבחינה
כלכלית, חקלאית ובטחונית — —

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מבחינה כלכלית אתם קוברים מיליארדים באדמה,
מקימים התנחלויות.

השר מ. נסים:

— — אבל הממשלה איננה משלימה עם מצב —
ואני שמח כי דעתך, חבר-הכנסת דיין, היא כזאת,
כך היתה וכך הינה כפי שהבעת אותה היום — שאזור
מסויים בארץ-ישראל יהיה פסול להתיישבות.

ארי אבנרי (מחנה שלי):

בית-המשפט העליון קבע את ההיפך.

השר מ. נסים:

לא רק שאינך מדייק אלא אתה אומר את ההיפך
מן האמת.

ארי אבנרי (מחנה שלי):

אתה אומר את ההיפך מהאמת.

השר מ. נסים:

בית-המשפט העליון לא אמר אף מלה כפי שאתה
אומר.

לא ייתכן שיהיה מקום בארץ-ישראל שיהיה
פסול להתיישבות של יהודים. לכן הממשלה הזאת חו-
לקת על התפיסה של הממשלה הקודמת. חילוקי הדעות
אינם על העקרון, על הצורך בהתנחלות, בזה אני רוצה
להאמין שכל חלקי הבית, למעט בודדים, מאוחדים. צריך
גם לציין, כפי שכבר נאמר, שההתנגדות להתנחלות
המוצאת לה ביטוי הן אצל מדינות ערביות והן בעולם
איננה על מקום זה או מקום זה אלא זוהי התנגדות
עקרונית שאותה איננו מקבלים. אנו עומדים ונעמוד
על זכותנו להקים ישובים יהודיים בארץ-ישראל כדי
לקיים אותם מטרות ויעדים שעליהם דיברתי.

באשר לאלון מורה, כמה דיו נשפכה בנושא זה ?

שלפיה תפקידו של הישוב יהיה רק לשמש מפקח על
הדרכים או כדומה לפי אותם ביטויים שהשתמשו בהם.

אני מציע, אדוני היושב-ראש, שיהיה לנו בכנסת
דיון בשאלת ההתנחלויות בשטחים. אני מציע זאת
כאחד החברים התומכים בהקמת ישובים ללא הגבלת
אזור, כלומר כאלה הסוברים שיש לישראל זכות להתי-
נחל בכל מקום, ואזור שכם בכלל זה, אם יש שם
תנאים לכך. מכל מה ששמעתי עד כה על ההתנחלות
בגבול כביר אין שם, לדעתי, התנאים האלמנטאריים
שמניתי.

הד"ר פ. שילמן:

רשות הדיבור לשר נסים, לתשובה.

השר מ. נסים:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חבר-הכנסת דיין
הציע שהכנסת תדון בנושא — —

ואב כין (המערך):

למה שר החקלאות איננו משיב ? למה ראש הממ-
שלה איננו משיב ?

השר מ. נסים:

אני מודה על השאלה.

חבר-הכנסת דיין למעשה הגיש הצעה לסדר-היום
שהכנסת תדון בנושא ההתנחלויות, בתפיסה של
ישראל לגבי נושא ההתנחלויות. אבל תוך כדי הנמקת
הדברים הוא ייחס לגורמים ממשלתיים, על-פי פירסו-
מים, דברים שעלי לומר שלא היו ולא נבראו. ידועה
התפיסה של הממשלה הזאת לגבי ההתנחלויות. זכותנו
ואף חובתנו להתיישב ביהודה, בשומרון וברצועת עזה
כמו ברמת הגולן. זאת בזכות כדי לקיים את בט-
חוננו.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
זוהי דמאגוגיה. אין פה שאלה בטחונית.

השר מ. נסים:

זוהי תפיסה של ממשלת ישראל שאותה היא מב-
צעת גם אם הדברים אינם ערבים לחבר כנסת פלוני.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מה זה "פלוגי" ? יש לי שם ידוע.

השר מ. נסים:

את ההתיישבות אנו מקימים, כפי שאמרתי, מכוח
הזכות ומצרכי בטחוננו ובשום אופן לא מנימוק של
"אנטי". וזה ראייה: הממשלה מקימה את נקודות ההתי-
ישבות, רובן ככולן, על אדמה ממשלתית ואין מוקמים
ישובים על אדמה פרטית אלא כאשר צרכי בטחון מיו-
חדים מכתובים זאת. המקרים הם מועטים והשטח הוא
קטן.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
תשכנע את בית-המשפט הגבוה לצדק.

השר מ. נסים:

זאמנם פסק בית-המשפט הגבוה לצדק שזכותנו ל-
הוג כך. הממשלה מקיימת התיישבות ביהודה ובשומ-

כבוד שר הפנים שאל שאלה. חבר-הכנסת דיין אמר שהוא מוכן לשנות את נוסח ההצעה מפני שהוא יודע שלמעשה הממשלה כבר החליטה, היא החליטה כבר לפני כחודשיים, והדיון בשעה זו איננו על ג'בל כביר — הוא אמר זאת במפורש בסיכום דבריו — אלא דיון בנושא ההתנחלות באופן עקרוני.

(חברת-הכנסת ג. כהן קוראת קריאת-ביניים)

מושה שמיר (התחיה—בנא"י):
זאת הצעה דחופה לסדר-היום. הוא הטעה את ועדת הכנסת.

שמואל מולידאנו (התנועה לשינוי ויזמה):
למה היתה הדחיפה במקרה זה?

אבנר רובינשטיין (התנועה לשינוי ויזמה):
אדוני היושב-ראש, אני מבקש רשות לקריאת-ביניים.

הר"ר פ. שינמן:
בבקשה.

אבנר רובינשטיין (התנועה לשינוי ויזמה):
אדוני היושב-ראש, בנסיבות רגילות אולי רשאי חבר הכנסת לשנות הצעה רגילה לסדר-היום. הצעה דחופה לסדר-היום שאושרה בנסיבות זה על-ידי ועדת הכנסת מן הטעם שמדובר, כפי שאמר המציע, בעניין דחוף דהיינו בעניין אינטגרציה של ההתנחלות בג'בל כביר, בעניין כזה אין המציע רשאי לחזור בו מנוסח הצעתו. זה עניין של ועדת הכנסת ואין אפשרות בהסתם כמות המציע להפוך אותה על פניה, לעקור את יסודותיה ולהפוך את הדיון בכנסת כאן למשהו קרקסי. אי-אפשר לעשות דבר כזה.

עריהפנים י. ברג:
האם מותר להצביע על דבר שאיננו כתוב?

הר"ר פ. שינמן:
חברי הכנסת צודקים. גם בדברי חבר-הכנסת דיין המשמעות בכל זאת היתה בהתייחסות ישירה להצעה כפי שנוסחה.

השר מ. נסים:
בכל הכבוד, אני משיב על דברים שנאמרו.

ארי אבנר (מחנה שלי):
אתה לא יכול להשיב. אתה חייב להשיב על ההצעה שהוגשה. אין נושא אחר.

השר מ. נסים:
אני משיב על דברים שנאמרו.

מושה שמיר (התחיה—בנא"י):
האם זאת הצעה דחופה לסדר-היום?

הר"ר פ. שינמן:
חבר-הכנסת שמיר, אין לך רשות הדיבור. חברי הכנסת, אבקש לשבת במקומות ולא להסתובב באולם.

נאיר פעיל (מחנה שלי):
גם כסף.

השר מ. נסים:
למעשה חבר-הכנסת דיין לא ביסס את הנמקתו על נושא זה אלא העיר שהישובים יכולים להיות גם באזורים ערביים מאוכלסים בצפיפות ובלבד שיהיו אלה ישובים רבים ולא ישוב בודד אחד וזאת כדי שיהיה להתיישבות כוח עמידה. אפשר להבין תפיסה כזאת, אפשר גם לחלוק עליה ויש חולקים, למשל הרמטכ"ל והיום.

אבל, חבר-הכנסת דיין, עלי לציין כי בהחלטה הראשונה של הפרום הממשלתי באשר לאלון מורה אתה היית יותר מאשר שותף, היית המנסה. לכן אני שמח שהיום לא אמרת דברי התנגדות עקרוניים לישובים יהודיים בשכם או באזור שכם כי אז הם היו יכולים להיות סותרים את העמדות שאתה נקטת בהן בממשלה. אבל כיוון שבאופן עקרוני אין סתירה וכיוון שהנושא של התנחלות — — —

משה דיין:
תרשה לי לחזור על נוסח החלטת הממשלה שהצעת בשעתו. זה היה לאחר שגרעין אלון מורה ישב על הכביש. הצעתי אז את הניסוח הזה: בשעה שיקבעו את מקום הקבע של אלון מורה יתחשבו או יביאו בחשבון את רצונם לגבי האזור. לא אמרתי שהממשלה תתנהל על-ידי בני קצובר והרב לוינגר.

השר מ. נסים:
זה נכון. יש בידי נוסח ההחלטה כפי שנערך על ידי: "1. הממשלה רואה בגרעין אלון מורה מועמד להתנחלות בעתיד הקרוב; 2. על מועד ההתנחלות ומיקומה תחליט הממשלה בהתאם לשיקולים הנאותים; 3. בעת קביעת אזור ההתנחלות לאלון מורה תתחשב הממשלה ככל האפשר במשאלותיו של גרעין זה". ואמר גם ידוע שנעשו חיפושים של שטח מתאים באזור והחלטה המקורית של הממשלה היתה דווקא על מקום אחר, שאיננו המקום שנבחר על-ידי "גוש אמונים". זה ידוע.

עריהפנים י. ברג:
אני מבקש לשאול אם התשובה שלך מתייחסת לנוסח של הצעת חבר-הכנסת דיין "לא להקים את ישוב אלון מורה על ג'בל כביר" או שאתה מתייחס לאינטרפרטציה שניתנה בדבריו שהוא רוצה דיון על ההתנחלות. אני רוצה לשאול אם התשובה שלך מת-ייחסת לנוסח או לפירוש רש"י?

השר מ. נסים:
ברשותו של חבר-הכנסת דיין אומר כי חבר-הכנסת דיין הודיעני לפני עלותו על בימת הכנסת שרצונו לא דווקא בדיון ובהכרעה בנושא אלון מורה או ג'בל כביר כי בעניין זה — זאת אני אומר משלי — בעניין זה הממשלה קיבלה החלטה.

(שרי-הפנים י. ברג קורא קריאת-ביניים)

הוא אמר שהוא מוכן לענות.

(חבר-הכנסת א. אבנר קורא קריאת-ביניים)

משה שמיר (התחיה—בנא"י):
יש לי שאלה.

הד"ר פ. שינמן:
אני מבקש לא להפריע.

גאולה כהן (התחיה—בנא"י):
מה זה, יש כאן אפליה?

הד"ר פ. שינמן:
חבריה הכנסת שמיר, אתה מקבל רשות לשאלה.

משה שמיר (התחיה—בנא"י):
אני מבקש לשאול אם הכנסת דנה כרגע בהצעה דחופה לסדר-היום ובזכות מה קיבלה הצעה זו את הדחיפות שהצעות אחרות אינן מקבלות. שמענו בראשית דבריו של המציע חבריה הכנסת משה דיין שהדחיפות היא משום שישוּב זה המסויים ששמו ג'בל כביר עומד או אינו עומד להיות בנוי בכל רגע והוא רוצה להקדים שמה, חס-והחילה, יאשימו אותו בעקירת ישוב קיים וזה דבר שלא יעלה על דעתו בשום מחיר — לא הוא הסיר את ימית, לא הוא הסיר את חבל ימית... — על כן הוא רוצה דיון דחוף.

הד"ר פ. שינמן:
אתה שואל שאלה או שאתה מסביר דברים?

משה שמיר (התחיה—בנא"י):
אם יש לך תשובה על כך, זאת שאלה.

הד"ר פ. שינמן:
חברי הכנסת, השר מתייחס להצעה לסדר-היום. הוא רשאי להגיד מה שהוא רוצה.

השר מ. נסים:
אדוני היושב-ראש, השיבותי על דברים שאמר חבר-הכנסת דיין. הוא ביקש דיון עקרוני בכנסת על נושא ההתנחלויות.

שמיראל טולידאנה (התנועה לשנינו ויוזמה):
לא זאת הוא אמר בוועדת הכנסת.

השר מ. נסים:
הוא הציע במפורש, מעל בימת הכנסת, לדון בנושא ההתנחלויות באופן עקרוני.

(קריאות באולם: לא.)
כמובן, הודעתי לחבריה הכנסת דיין —

אורי אבנרי (מחנה שלי):
לא, אפשר להביא רק הצעה זאת.

הד"ר פ. שינמן:
חבריה הכנסת אבנרי, אני מודיע שההצבעה תהיה על ההצעה בדיוק כפי שהיא כתובה.

— הודעתי לחבריה הכנסת דיין שאם הצעתו היא להקים את הישוב על ג'בל כביר או לא להקים, להפסיק או לא להפסיק את הקמתו, הממשלה תציע להסיר את ההצעה מסדר-היום משום שהיא איננה מכונה להשלים עם הצעה כזאת.

גאולה כהן (התחיה—בנא"י):
אגיד לך משהו.

הד"ר פ. שינמן:
חבריה הכנסת גאולה כהן, אין לך רשות דיבור.

השר מ. נסים:
הודעתי לחבריה הכנסת דיין שאם הצעתו היא דיון כללי על נושא ההתנחלויות —

(קריאה: לא דיון כללי.)

— הממשלה לא התחמקה ואינה מתחמקת מדיון כללי על נושא ההתנחלויות. לכן, אדוני היושב-ראש, ההצעה עומדת כהצעה לסדר-היום. את ההצעה בניסוח שבכתב אני מציע לא לכלול בסדר-היום.

הד"ר פ. שינמן:
ההצעה שלפנינו היא ההצעה הכתובה: שלא להקים את הישוב אלא מורה על ג'בל כביר.

השר מ. נסים:
אם כך פוסק היושב-ראש הצעתי היא לא לכלול את הצעתו לסדר-היום של חבריה הכנסת דיין בסדר-היום של הכנסת.

(קריאות באולם: הו, הו.)

הד"ר פ. שינמן:
רשות הדיבור לחבריה הכנסת הלל, להצעה.

שלמה הלל (המערך):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני בא לעשות צדק עם שלושה אנשים בבית הזה כאשר אני רוצה להציע להעביר את הנושא לדיון בוועדה.

עקיבא גוף (התנועה הדמוקרטית):
כי אתה רוצה לדבר.

שלמה הלל (המערך):
אתה יכול לא לשמוע. אם אתה פה תשמע בשקט. קודם כול אני רוצה לעשות צדק עם ידידי השר משה נסים שהסתבך כאן מעל הבמה. הוא התפתל והיה צריך לומר דבר והיפוכו. כל אחד יודע שהוא עלה אל הבמה כדי להציע להעביר את ההצעה לוועדה. תוך כדי כך היתה באולם הצגה גדולה מאוד, ההצגה הגדולה ביותר, עם גיפוף ידיים, ותוך כדי גאומי היתה מטא-מורפוז: במקום להציע להעביר את הנושא לוועדה הוא גאנס על-פי הדיבור להציע להסיר את הנושא מסדר-היום. זה דבר אחד.

אני אומר אותו דבר גם לגבי חבריה הכנסת משה דיין. אני חושב שחבריה הכנסת דיין זכאי כמו כל חבר כנסת, אולי גם מעט מעבר לכך, שהצעה שהוא מעלה לדיון ברצינות לא תוסר מסדר-היום מה גם, חברי הכנסת, שהיה נסיון למנוע ממנו, מההתחלה ומראש, להעלות את ההצעה לסדר-היום. פנייתו לגשיאות הכנסת להכיר בדחיפות הצעתו לסדר-היום נדחתה בנשיאות והעניין לא הסתדר אלא לאחר שחבריה הכנסת דיין הופיע בוועדת הכנסת שקבעה כי יש להכיר בדחיפות ההצעה לסדר-היום הזאת. ועתה נעשתה פעולה לגד

ולתנועה הדמוקרטית שיכולה להופיע בוועדה ולנצל את הסמכות הנתונה לה — לקיים דיון ממצה בבעיה לא בדלתיים פתוחות אלא בדלתיים סגורות. עניין זה מחייב לא מעשה שובבות שראינו כאן לנגד עינינו אלא דיון רציני ומחשבה רצינית. אני חושב שמדינת ישראל לא תיפגע מכך שידגנו בעניין באופן יסודי. אני מציע שלא לקבל את הצעת השר נסים שנאנס כאן לנגד עינינו אינס כמעט ציבורי להציע להסיר את הנושא מסדר-היום. ואני מציע להעביר את הנושא לדיון בוועדת החוץ והבטחון כדי שזאת תוכל לבחון אותו כהלכה.

אני רואה ששר הפנים עומד ליד המיקרופון ורוצה לומר משהו.

הד"ר פ. שינמן :

חבר-הכנסת הלל, סיימת דבריך.

רשות להצעה לסדר לשר הפנים.

שר-הפנים י. בורג :

לפני שמצביעים אני רוצה לדעת מה היא החלטת נשיאות הכנסת: האם יש הצעה מנוסחת והאם ההצעה היא על נוסח?

הד"ר פ. שינמן :

הודעתי קודם ואני חוזר ומודיע: ההחלטה היתה על נוסח והנוסח נמצא וקיים "שלא להקים את אלון מורה על ג'בל כביר".

אני שואל את חבר-הכנסת דיין: האם הוא מסכים להעביר את הצעתו לוועדה?

משה דיין :

אני מסכים להעביר את ההצעה לוועדה. אם תרשה לי, אומר כמה מלים; אם לא, השבתי על השאלה.

הד"ר פ. שינמן :

אין צורך לנמק.

חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה. לפנינו שתי הצעות: האחת, שלא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת, והשנייה, להעביר את הנושא לוועדה. אני מעמיד להצבעה שתי ההצעות.

הצבעה

בעד ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת

— בעד ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת החוץ והבטחון

הד"ר פ. שינמן :

מבקשים למנות מונים. אני מציע כמונים את חברי-הכנסת משה עמאר ומשה קצב. אנו מצביעים שנית.

הצבעה

בעד ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת

— בעד ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת החוץ והבטחון

— 40
ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

עינינו כדי למנוע מהבית הזה להתייחס ברצינות להצעתו זו של חבר-הכנסת דיין. הוא איננו יודע כאדם המתנגד לממשלה. להיפך, הוא יושב בקרבה במשך שנים אחדות. אמנם נשאלת השאלה מדוע הוא לא מצא אפשרות במשך השנתיים וחצי האלו להסביר לחבריו בממשלה את עמדותיו הכל-כך ברורות והכל-כך חשובות והוא מצא צורך לעשות זאת רק היום, אך זוהי שאלה אחרת. זה מוכיר את הסיפור של שלום עליכם על טוביה החולב האומר: ועיקר שכחתי. שנתיים וחצי ישבת בממשלה. יכולת להסביר שם את דעותיך. שכחת אותן. עכשיו זכרת. עיקר שכחתי. ודאי שחבר-הכנסת דיין אינו חשוד כמי שרוצה סתם לנגח את הממשלה או סתם להתנגד להתיישבות ואם הוא מצא צורך להעלות עתה את העניין לדיון וזה עבר את המשוכה הראשונה, לאחר שניסו למנוע זאת ממנו ורק בהמלצת ועדת הכנסת ניתן לו להעלות את הנושא והוא הוכר כדחוף, הרי זה לא על מנת להסיר את הנושא מניה וביה ללא כל יכולת דיון לגופו של עניין.

אני רוצה לעשות צדק גם עם התנועה הדמוקרטית על כך שלא ניצלה את הזכות שנתונה לה בממשלה לבקש מראש, בהתאם להסכמים הקואליציוניים החשובים, שהעניין אכן יידון בוועדת החוץ והבטחון של הכנסת. גם הם שכוונו. יש פה שכחה נוספת.

רבתי חברי הכנסת, אני בא להציע — — —

(חברת-הכנסת ג. כהן קוראת קריאת-ביניים)

אני עושה חסד רק להתנחלות, חברת-הכנסת גאולה כהן.

אני אומר את עמדותי. העניין חשוב למדינה, למערכת יחסיה עם גורמים אחרים ועם מדינות אחרות כפי שחברת-הכנסת דיין שהיה שר החוץ עד הזמן האחרון יודע. הוא יודע את ההשלכות של הבעיה. הדבר נחוצ מבחינת התרכזות המדינה בכך שהתנחלויות שתהיינה לא תהיינה הפגנות ואל רק שלא תהיינה חסרות טעם אלא גם שלא תהיינה מזיקות ושלא תבואנה אך ורק ליצור הפגנה. אני חושב שעניין זה הוא כה חשוב מבחינת ריכוז המאמצים שלנו דווקא במקומות שבהם יש תועלת ובאזורים שבהם יש ערך ויש תמורה להתיישובות ישראליות ויהודיות עד כי הוא מחייב אותנו לפחות לראות בו נושא הראוי לבחינה אם איננו רוצים להיכנע ולפעול תחת איומים וכפיפת ידיים.

אני מציע לכם, חברי הבית, שלא לזלזל בעניין שיש בו כדי לפגוע בנו. כבר נפגענו די והותר, כרגע לנו יחד, מעניין אלון מורה. אני חושב שהגיע הזמן שבמקום התנהגות לפי אימפולסים ללא שיקול דעת נשקול את העניין באופן יסודי. אני חושב שהמעט שבמעט שאנו יכולים לעשות הוא לקבל את ההצעה שאני מעלה כאן: להטיל על ועדת החוץ והבטחון לטפל בעניין אם רוצים להימנע פורמלי בנושא זה במליאת הכנסת.

מאיר פעיל (מחנה שלי):

להטיל על ועדת החוץ והבטחון של הכנסת להוריד את התנחלות אלון מורה.

עולמה הלל (המערך):

אני מציע לפחות לאפשר לוועדת החוץ והבטחון

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') (דיון) —

ד. סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977

(חלקים א' וב')

דיון (המשך)

הפונקציות האלה? כאשר הותקף השר שרון הוא נהג כנגראל אמיתי, כטאקטיקאן מוכשר, הוא תקף תחת להתגונן ואמר שאינו מוכן לסידור "פיקטיבי", משמע, שרים אחרים אכן מוכנים לסידורים פיקטיביים. והרמז היה ברור לכל צופה טלוויזיה: הוא מתכוון לשר ה-אוצר.

כאשר זהו המצב בממשלה, כאשר הממשלה עצמה גנועה, הייפלא כי המחלה פושטת אל הפקידות הבכירה? הנה פרצה מלחמה בין יועץ שר התחבורה לבין יושב-ראש מועצת רשות הנמלים. תחילה מתפרסמת ידיעה על כך שהיועץ מר דוריאל הוא בעל מניות מרכזי בחברה הגובה הון עתק בעד כרטיסי חנייה, עניין תחתי בורתי מובהק. למחרת היום מתפרסמת ידיעה שיושב-ראש מועצת המנהלים, מר וידרא, מכה בשורה של חברות הקשורות בתובלה ימית. זה מוזר וזה מוזר.

מה עושה הממשלה, אדוני היושב-ראש? היא ממנה ועדה וזורקת את מסקנותיה לפח הובל וממנה ועדה שנייה וזורקת לפח הובל גם את מסקנותיה; ועדת אשר, מסקנותיה משמשות היום לעטיפת דגים מלוחים, מסקנות ועדת קנת — לעטיפת גבינה של חוות "שקמים" ומסקנות ועדת שמגר — לעטיפת פאלאפלים.

וכאן אני רוצה לעבור למערכת הבטחון ולמיבצע ליטאני התופס מקום כה מרכזי בדין-וחשבון המבקר. לפני כמה חודשים העליתי בכנסת את פרשת הסגן לש-עבר דניאל פינטו ואת פרשת הסגן-אלוף לשעבר שדה, הרוצחים שזכו בהמתקת ענשיהם מידי הרמטכ"ל. הדבר עורר סערה גדולה, מלווה בהשמעות ובאימונים ברצה. אני דיברתי על חנינה שהוענקה להם עליידי הרמטכ"ל רפאל איתן בניגוד לרוח המלצות ועדת שמגר וזאת היתה ביקורת נוקבת וזדוקת ובכל זאת האשימו אותי כאילו אני מנהל מלחמה אישית נגד רב-אלוף איתן בגלל היותו איש "ארץ-ישראל השלמה", אולם חטאיו של הרמטכ"ל איתן הם כאלו וכאפס לעומת חטאיו — שלא לומר פשעיו — של הרמטכ"ל מוטס גור. הוא האשם מס' 1 בדין-וחשבון זה של מבקר המדינה וה-דבר חייב להיאמר בצורה מפורשת. דין-וחשבון המבקר שלפנינו אינו מזכיר את פרשיות הרצח אך הוא מזכיר את הבזיה ההמונית, את הפרת כל כללי המשמעת בכל הדרגות, את ההפקרות שהשתררה במקומות מסוימים בצה"ל בימי כהונתו של רב-אלוף במילואים מוטס גור.

הבה נוותר על הלשון העדינה של המבקר — ואני מאז ומעולם מותח ביקורת על המנגנון הזה, אני מעדיף את סגנון התנ"ך שקרא למעשה עכן בשמו ולא קרא להם "אי סדרים מינהליים" בשעת כיבוש העיר יריחו! ולכן גם העונש היה אחר — הבה נקרא לדברים בשמם: מיבצע ליטאני היה כולו מפלצת אנטי מוסרית; תפיסתו הטאקטית היתה בנויה על השמדה במקום על לחימה, על מכות אש רצחניות על אוכלוסיה אזרחית לבנונית במקום על מחשבה צבאית, ובתוך כל זה —

הד"ר פ. שינמן:

חברי הכנסת, אנו חוזרים לדיון על סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' ו-ב'). רשות הדיבור לחברה-הכנסת אבנרי, ואחריו — לחברה-הכנסת האזנר.

אורי אבנרי (מחנה שלי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אחרי מעשה חלם שהיינו עדים לו עכשיו, אחרי התרגיל בהומור — — —

דניאל רוזולוי (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אחרי מעשה חלם סדר.

הד"ר פ. שינמן:

חברה-הכנסת אבנרי באמצע דבריו. אין הצעה לסדר. הוא יגמור את דבריו.

אורי אבנרי (מחנה שלי):

אדוני היושב-ראש, אחרי שהיינו עדים עכשיו למעשה חלם פארלאמנטארי ולתרגיל של הומור פארלאמנטארי קשה לחזור לעניינים רציניים. צאו וראו, חבר כנסת מציע הצעה לסדר-היום, לוחם כארי על דחיפותה ובסוף אינו מצביע בעדה. נציג הממשלה עולה על הדוכן כדי להציע להעביר את ההצעה לוועדה ויורד לאחר שהוא הציע להסיר את ההצעה מסדר-היום. אבל עצוב יותר מכול הוא שכאשר מתנהל תרגיל הומוריסטי כזה הכנסת מלאה וכאשר דנים בדברים הרציניים ביותר של המדינה, בניהול המדינה עצמה, הכנסת מתרוקנת.

אדוני היושב-ראש, כראשי עיר כן יושביה או בעבר רית פשוטה יותר: הדג מסריח מהראש. מבקר המדינה אינו פועל בחלל ריק, הביקורת אינה יכולה לבוא במקום גורמות מוסריות, היא יכולה רק לפעול במסגרת של גורמות מוסכמות, להתריע על חריגה מהן ולהציע תיקונים. אך מה ערכה של ביקורת במשטר שאין בו גורמות בכלל, שהחריג מן הגורמה הוא שהפך לגור-מה?

הבה נסתכל בצמרת שבצמרת, בממשלת ישראל עצמה. שר החקלאות ממשיך להחזיק בחווה החקלאית הפרטית שלו. מה כוחו של מבקר המדינה? לשם מה דרוש בכלל מבקר המדינה במשטר שבו מצב מחפיר זה הסותר כלל גורמה של אתיקה, של מוסר, של מינהל תקין, נמשך בריש גלי, יום אחר יום ושנה אחר שנה? צאו וראו, לאיזה תהומות של הפקרות ממלכתיות הגענו. בשבוע שעבר סייר השר אריאל שרון באירופה, להלכה כדי לבדוק את מערכות השייוק של התוצרת החקלאית בארצות חברת "אגרוסקו", אבל השר עצמו הוא אחד הייצואנים החקלאיים הגדולים במדינה. מי יודע מה הוא סייר שם, בתור מי שאחראי על היצוא החקלאי של ישראל או כמי שאחראי על היצוא החקלאי של חוות "שקמים"? ואיך ניתן בכלל להבחין בין שתי

חוברת י"ג, ישיבה רצ"ה

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') (דיון) —

שלח לממשלה. לכן הייתי ממליץ לפני המבקר לאמץ לעצמו הצעות אלה.

ההצעה השנייה הועלתה על-ידי חברי מאיר פעיל: תינתנה "שיניים" לוועדות הכנסת כדי שהדיון השנתי על דין-וחשבון מבקר המדינה לא יסתיים בהנחת ה"מסמך על שולחן הכנסת ובוויכוח לפני חמישה, שישה או עשרה חברי כנסת. תינתן לוועדה לענייני ביקורת המדינה ולשאר ועדות הכנסת הזכות ליוזם הצעות חריגים בעקבות הנסיון המתבטא בדין-וחשבון מבקר המדינה ויהיה דינן של הצעות חוקים אלה כדינן של הצעות ממשלתיות המובאות לדיון לקריאה ראשונה.

נדמה לי שאם תתקבלנה הצעות אלה ודומות להן תהיה לדיון השנתי על דין-וחשבון מבקר המדינה משמעות ולעבודתו הברוכה של מבקר המדינה תהיה תור צאה.

הד"ר פ. שינמן:

רשות להצעה לסדר לחבר-הכנסת רוזוולי.

דניאל רוזוולי (המערך):

אדוני היושב-ראש, אנחנו עדים היום אחרי הצהריים לנוהלים ולהתנהגויות בלתי מקובלים בכנסת. דיון הופסק באמצעו כדי להעלות הצעה לסדר-היום. ההצעה היתה בצורה שהיתה ובסופו של דבר השר המשיב לא השיב על ההצעה, המציע עצמו לא הצביע בעד הצעתו ואחר-כך התרוקן אולם הכנסת ואנו בעיצומו של הדיון על דין-וחשבון של ועדה של הכנסת, הוועדה לענייני ביקורת המדינה. נדמה לי שיהיה זה לכבוד הכנסת אם הכנסת תפסיק עכשיו את ישיבתה ותחזור ותדון על דין-וחשבון של ועדתה — דבר שאינו רגיל בדרך כלל — בצורה מכובדת ומסודרת. לכן אני מבקש מהיושב-ראש להפסיק את הישיבה.

הד"ר פ. שינמן:

עם כל הכבוד למציע ולהצעתו אינני מקבל את ההצעה הזאת ואנחנו נמשיך בדיון.

שמאל טולידאנו (התנועה לשינוי ויוזמה):

אולי אפשר להצביע עליה? אינני יודע מה התקנון קובע אבל אני חושב שהוא צודק.

הד"ר פ. שינמן:

נמשיך בדיון עד סיום הדיון ונקבל גם החלטות.

חיים כר-לב (המערך):

אדוני היושב-ראש, צריך להעמיד את ההצעה להצבעה.

שמאל טולידאנו (התנועה לשינוי ויוזמה):

נא להעמיד את ההצעה להצבעה.

הד"ר פ. שינמן:

זה לא מקובל. הרשות בידי לקבוע.

רשות הדיבור לחבר-הכנסת האוזנר, ואחריו — לחבר-הכנסת רוזוולי, אחרון המשתתפים בדיון זה.

נדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אנחנו חייבים, כמובן, לקבל את החלטתו של היושב-ראש לגבי הצ-

התפרקות של כל חישוקי המסר שהביאה למעשי רצח וביזה.

כל חייל יודע כי המפקד הוא היוצר את האווירה המוסרית של היחידה ולא חשוב אם זו כיתה, חטיבה, אוגדה או הצבא כולו. כאשר מיבצע כוח עומד כולו בסימן של התפרקות מוסרית, של חוסר משמעת, של הפקרות בכל הדרגים — כפי שאומרת ועדת הכנסת — הרי האחראי העיקרי לכך הוא הרמטכ"ל. מוטה גור קיבל לידיו את צה"ל למחרת מלחמת יום-הכיפורים. היתה דרושה או אי-שיות צבאית ומוסרית כדי לקומם את צה"ל, לשקם אותו גם מבחינה צבאית, גם מבחינת הדוקטרינה הצבאית, גם מבחינת המבנה הצבאי וגם — ואולי בעיקר — מבחינת הרמה המוסרית. סברתי אז ואני משוכנע בכך היום שבחירתו של מוטה גור לתפקיד זה היתה משגה חמור ביותר. לא הוא היה האיש שיכול היה להרים מעמסה זו מבחינת שיעור קומתו האישית ומכמה וכמה בחינות אחרות. עכשיו, כשיש לפנינו הדין-וחשבון של מבקר המדינה, אין עוד שום ספק לגבי גור הדין הזה.

והנה הפלא ופלא, האיש הזה, שקופת שרצים זו תלויה לו מאחוריו, במקום לגזור על עצמו שתיקה מוצדקת קם לעיני המדינה כמטיף מוסר בשער ותוקף מפקדים בכירים בצה"ל. על כל מפקד בכיר שפיקד על גייסות במלחמה יכול להיות מוכרח להיות ויכוח עליו ועל מעשיו, אבל אין ויכוח לגבי רמתו המוסרית של האלוף ישראל טל. והנה ה"גיבור" של ה"מסמך הזה, רביאלוף במילואים מוטה גור, קם ומטיל דופי ומשליך בוץ באלוף טל. אני יכול רק לומר שאילו הייתי רוצה לאמץ לעצמי את לשונו העדינה של מבקר המדינה הייתי אומר שזה מראה על ליקוי מסויים בחוש פרופורציה ועל מחסור מסויים בטאקט.

רוני מילוא (הליכוד):

זה היה אחרי שהוא הכריז על עצמו כמועמד לראש ממשלה.

אורי אבנרי (מחנה שלי):

כן. הוא הכריז שהוא מועמד לכהונת ראש ממשלה. את היוםרמה הזאת אי-אפשר להגדיר בסגנון עדין של מבקר המדינה.

ברצוני להציע לכנסת שתי הצעות מעשיות. את ההצעה הראשונה השמעתי לראשונה בדיון הראשון על דין-וחשבון מבקר המדינה שהיתה לי הזכות להשתתף בו בשנת 1966. הצעתי אז שורה של הצעות שגם-אור נכונות כפי שהיו אז: יזכיר מבקר המדינה את השמות המפורשים של כל הפקידים, אישי הציבור וה"מפקדים האחראים להריגים חמורים מסדרי המינהל ה"תקין; ייאמר בפירוש באיזו מחלקה או מדור קרה ה"דבר, ומי האיש האחראי, כדי שלפחות הפירסום עצמו יהווה נשק מרתיע; ייקבע עקרון האחזיות האישית של מי שנבחר או שנתמנה לנהל את ענייני הציבור ויוקם בית-דין מינהלי לא כדי לשפוט עבירות פליליות — לכן יש משטרה ובית-משפט אחר — אלא כדי לשפוט חריגות מסדר המינהל התקין, לפחות מקרים חמורים מקרים חמורים. אחרי נסיונו רב השנים הזה אולי עמד גם מבקר המדינה על כך שהגדרות עדינות וה"כרת אלמונים אינן מוסיפות דבר לתיקון המצב כי אם להיפך, המצב הולך ומידרדר משנה לשנה ומממ-

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') (דיון) —

הזכאות לאותם כספים. כמו כן לא הושג עדיין תיאום בין משרדי הממשלה, המעבידים את כספי התמיכות, וכן הלאה וכן הלאה לאורך כל אותו פרק.

ומה אמרה הממשלה? כשנדון בדין-וחשבון הקודם עמד כאן דובר האוצר והבטיח כי מעתה יבוא עידן חדש למדינה, תהיה הקפדה על הביקורת ועל ביצוע תיקוני הליקויים; דובר האוצר אפילו הסכים להצעה שהשמעתי בדיון ההוא כי יופעלו בתידין משמעותיים נגד עובדי מדינה, תהא דרגתם אשר תהא, אשר חטאו בכך שלא שעו לביקורת. לא רק בעל-פה אמרה זאת הממשלה. בהערות שר האוצר לדין-וחשבון מבקר המדינה כתב שר האוצר ביוני 1979: "עבודת ביקורת המדינה מנחה את המינהל הממשלתי ומדרבנת אותו לשיפור שיטות העבודה וליעול הביצוע". לעתים רחוקות נשמעו דברים חסרי כל ממשות ובעלי צליל ריק מתוכן כמו הדברים הללו. ועוד מוסיף שר האוצר ואומר שם: "אני חמים דעים עם המבקר שיש צורך בנקיטת צעדים גמרים לאכופה ללא פשרות את ב"י צוע החוקים וההוראות הקיימים. כדי להשיג מטרה זו, אביא לפני הממשלה הצעות בדבר דרכים להגברת היעילות של העומדים בראש המינהל לחובתם לאכופה את החוקים, לקיים את ההוראות והתקנות, ולפעול ביתר חסכון וביתר יעילות. ועדת המנכ"לים, בראשותו של סגן שר האוצר, תפעל ביתר שאת לחזק את הפיקוח על פעילות משרדי הממשלה. במשרד האוצר, וביתר משרדי הממשלה, תקיימנה הנהלות המשרדים דיונים בממצאי הביקורת ובדרכים לתיקון הליקויים ומניעתם. ההנהלות תקיימנה מעקב, גם באמצעות היחידות לביקורת פנימית שלהן, על הפעולות לתיקון הליקויים. הנהלות המשרדים יסתייעו, יותר מבעבר, ביחידות הביקורת הפנימית שלהן כדי לגלות מעורבות חריגות מהוראות וליקויים בביצוע". חריגה הכנסת, כל זה נשאר על הנניר בלבד — —

שמואל מלידאנה (יו"ר הוועדה לענייני ביקורת המדינה): ולא קיימו אף לא דיון אחד.

גרעין האצורה (המפלגה הליברלית העצמאית):

יושבי-ראש הוועדה מוסיף: "אף לא דיון אחד".

והרי המבקר לא רק הציע תיקונים מזגריים ומסוריים אלא הוא גם המחיש את הדברים בדין-וחשבון שלו, גם בדין-וחשבון הקודם, גם בדין-וחשבון הנוכחי וגם בדין-וחשבון הקודמים. הוא הציע נוסף לכך שיטות של יישום תיקוני ליקויים המשותפים לרבים לקיים שונים במינהל. אנו יודעים שהביורוקרטיה, הליקויים, התרופפות החישובים — כל אלה אינם נחלת משרד מסוים וקיימים ליקויים אפייניים ואפשר יהיה ללמוד מן התיקון במגזר אחד לגבי שאר המגזרים.

כעת מדובר על צימצום המנגנון, על פליטת אלפי עובדים מהשירות הציבורי, מהשירות הממשלתי. פי כמה חשוב להבטיח כי מה שיישאר יהווה גרעין יעיל ומי-מושם המוכן לתקן את הליקויים.

שמענו לאחרונה מפי אישיות דגולה בעולם היהודי, אחד ממנהיגי הציבור היהודי בעולם, מר נסים גאון, ביקורת קטלנית על הביורוקרטיה הישראלית אשר, לדבריו, מרחיקה אותו ואת דומיו מכל פעילות

עמו לסדר של חברה-הכנסת רווילי אבל עם כל הכבוד — חברה-הכנסת רווילי צדק. אנחנו מבזים את עצמנו על-ידי נוהלים שאנו מכניסים בזמן האחרון לבית הזה. לדון בדין-וחשבון מבקר המדינה כשהדין-וחשבון הוגש לפני חודשיים, כשתשובת הממשלה היתה סמוכה לכך, כאשר הוועדה הניחה לפני כמה חודשים את הדין-וחשבון שלה על השולחן — ולעשות זאת בנוכחות חמישה-שישה חברים הרי זה ביון לעצמנו.

מיוון שעליתי לדון על הנושא אמשיך בו. אדוני היושבי-ראש, מצויים ליקויים בכל מינהל. מעשי אנוש רצופים ליקויים, לעתים בשוגג, לעתים בזדון. זו אחת הסיבות מדוע יש צורך במבקר שיגלה, שיחשוף, שיעיר ושיתבע שינוי. נתברכנו במבקר מדינה חריף עין, מעמיק ראות וגלוי ביקורת. אך בכך אין הנושא מתמצה. הבעיה הנוספת היא: באיזו מידה מטה המינהל און קשבת לדברי המבקר ומוכן לתקן את מעשיו? מבחינה זו הפרק של המעקב אחרי תיקוני הליקויים, כלומר, מעקב אחרי ליקויים שכבר העירו עליהם בדין-וחשבונות קודמים הוא מהותי ומרכזי שהרי ממנו ניתן ללמוד מה הלכת שלמדו אנשי המינהל מן הביקורת שכבר הושמעה באזניהם, מה תיקנו, למה שמו לב ובאיזו מידה אונם כרויה לביקורת. מכך יכיר לים ללמוד גם מה התועלת שבביקורת שהושמעה ומה תועלת תהיה לזאת שתבוא. מה היתרון בביקורת שאינה מלמדת? מה ערך למוסר השכל כשאינו מאמצים אותו כמצפן? לכן אותם 90 עמודים, הפרק החמישי של דין-וחשבון מבקר המדינה, של מעקב אחרי ליקויים, אשר לצערי ועדת הכנסת לא התייחסה אליו הפעם, הם חשובים ביותר.

במבוא לסיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 28 כתב יושבי-ראש הוועדה: "אחת הבעיות המרכזיות שהטרידה את הוועדה היתה: כיצד להביא את הגופים המבוקרים לת"י קונם המהיר והמלא של הליקויים עליהם הצביע מבקר המדינה? הוועדה תעשה כמיטב יכולתה ותדאג לכך, שהגופים המבוקרים אמנם יתקנו הלכה למעשה את הליקויים עליהם הצביע מבקר המדינה". היום ראינו את יושבי-ראש הוועדה, חבר-הכנסת שמואל טולידאנו, עולה לדוכן ומשמיע במלים אחרות אותם הדברים. כל-מר, במשך השנה שחלפה לא התחולל כל שינוי של ממש, לא באו תיקונים אשר יעידו שהמינהל מבין ומאזין. וכך, לאורך 90 עמודים של הפרק החמישי בדין-וחשבון שבהם מדובר על מאסות המינהל השרים, חוזרת הטענה כי הליקויים שכבר היו נושא לביקורת קודמת לא באו על תיקונם. כן נאמר על מינהל הרכב הממשלתי בעמ' 903: "מ"נהל הרכב המשך לפ" עול לפי הדפוסים שהיו נהוגים על-ידו קודם לכן בלא שנקטו צעדים ממשיים לתיקון הליקויים שהועלו על-ידי הביקורת"; כן גם לגבי מינהל הכנסות המדינה בעמ' 905: "המעקב העלה כי הנציבות פעלה להתוויית דרכים, לשיפור שיטות העבודה בתחום הפיקוח על הני-כיים במקור, אולם התכניות טרם הופעלו, כך שלא חל עדיין שיפור משמעותי בתחום זה מאז הביקורת הקודמת"; או על משרד הדתות, בעמ' 933: "מאז הביקורת הקודמת חל גידול בהיקף הכספי של התמי-כות, הניתנות למוסדות דת. ממצאי המעקב מצביעים על כך כי לא חל עדיין שיפור בפיקוח על קביעת

חוברת י"ג, ישיבה רצ"ה

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-חשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') (דיון) —

גרעון האזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):
אני חושב שהוועדות צודקות; אני חושב שהמצב הוא בלתי נסבל; אני חושב שלא ייתכן ששר החק-לאות יקבע, על-ידי קביעת מדיניותו, את היקף עסקיו, רווחיו או הפסדיו. דבר כזה לא ייתכן. מעולם עוד לא היתה במישור זה פגיעה גסה כזאת בטוהר המידות; מעולם עוד לא היה ניגוד אינטרסים בולט כזה כמו שהממשלה הזאת מקיימת בתוכה.

משה ארנס (הליכוד):

מדוע לא עוררת את זה בימי השר און?

גרעון האזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):
כי לא היה כדבר הזה.

דניאל רוזילוי (המערך):

צריך לדעת להבחין בין שר שהוא חבר תנועה התיישבותית לבין בעל חווה. לא און ולא גבתי יכו-לים לשמש דוגמה לנושא של שרון שעליו מדבר חבר-הכנסת האזנר.

אורה נמיר (המערך):

אתם רציתם את זה — תחיו עם זה.

הד"ר פ. שינמן:

חברת-הכנסת נמיר, חברת-הכנסת רוזילוי, השאלה הופנתה אל חברת-הכנסת האזנר, תנו לו להשיב.

גרעון האזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

חברת-הכנסת נמיר, תני לי להתמודד. אני עוד אוכל להסתדר עם זה.

אורה נמיר (המערך):

אני מקווה אבל זה פשוט מרגיז.

גרעון האזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

חברת-הכנסת ארנס, הניפון הזה שאתם מנספים בו, "מה היה אצלכם?", באמת אינו משכנע.

בסיום, אדוני היושב-ראש, המצב הזה שבו אדם מחזיק במשרה שיש בה קונפליקט ישיר או שיכול להיות בה קונפליקט ישיר עם אינטרסים פרטיים שלו כאשר אינך יודע מה מניע את החלטותיו, הוא מצב בלתי נסבל.

זה מזכיר את פרק ל"ד בספר יחזקאל. בפרק מדו-בר על רועי ישראל, מנהיגי האומה הרועים את עצמם. הנביא אומר: "הוי רועי ישראל אשר היו רועים אותם", כלומר את עצמם; "את החלב תאכלו" — זה מוסב כנראה על מדיניות החלב — "ואת הצמר תלבשו" — זה מוסב בוודאי על גידול הכותנה בחווה — "הבריאה תזבחו" — זה על שחיטת עשרת אלפים פרות כפי ש-אמר שר החקלאות — "הצאן — לא תרעו".

הד"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת רוזילוי, אחרון המש-תתפים בדיון זה.

דניאל רוזילוי (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כחבר הכנסת וכי-שומר על כבודו של הבית הזה, בעיקר בעת הדיון על ביקורת המדינה — ואני שמח לראות כאן את מבקר

במשק הישראלי. מה עוד צריך לקרות כדי שהממשלה תפעל לתיקון הליקויים?

ולבסוף כמה מלים לעניין טוהר המידות שגם הוא בתחום פעולתו של מבקר המדינה. בעניין זה יש לאח-רנה נושא קבוע בפני הוועדה, חוותו של השר אריאל שרון. כאשר מינתה הממשלה את ועדת אשר, היא הש-תבחה בכך שהנה גם בשלב זה תתחיל תקופה חדשה, שנגמר הזמן ששרים מחזיקים בעסקים פרטיים המת-נגשים עם משרותיהם הציבוריות. ואן, בתרועת חצוצ-רה, התמנתה ועדת אשר, מסקנותיה אושרו אבל לשר שרון קבעה הממשלה מייד "היתר עיסקה": הוא יוכל לצאת ידי חובתו גם בלי לקיים את מסקנות הוועדה אלא יעביר את החווה לרעייתו. וכדי לקבל לעצמה "היתר עיסקה" לגבי פעולתה המפוקפקת מינתה הממ-שלה את ועדת קנת. היא נחלה אכזבה מרה כי ועדה זו קבעה כי המצב הנוכחי שהממשלה התירה אותו איננו נסבל. אבל השר שרון ממשיך לאחוז גם בחוותו וגם במשרתו, החלטותיו קובעות את היקף עסקיו, את ה-רווחים או ההפסדים שלו והמדיניות שהיא מפעיל מש-פיעה במישורין על עסקיו. אולי בעניין אחד, בכל זאת צודק השר שרון כאשר הוא אומר — כך נתפרסם מפיו — שהממשלה עוינת את החקלאות. אם הממשלה סובלת את המצב הזה הרי שהיא עוינת את החקלאות.

משה ארנס (הליכוד):

חברת-הכנסת האזנר, אפשר לשאול אותך שאלה?

גרעון האזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

בבקשה, חברת-הכנסת ארנס.

משה ארנס (הליכוד):

אתה ישבת בממשלה עם השר און שהיה חקלאי. אתה חושב שהוא קיבל החלטות כדי להיטיב עם המשק שלו?

גרעון האזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

אינני יודע מה עשה השר און. אני רק יודע שמ-עולם לא התעוררה כל שמועה, לא בציבור, לא בע-תונות ולא בממשלה בעניין זה. אנחנו גם לא הרענו תרועות גדולות כמו שעשתה הממשלה הזאת, שאצלנו הכול אחרת, שאצלנו טוהר המידות הוא הדגל שחל על כולם.

אורה נמיר (המערך):

חברת-הכנסת ארנס, אתם רציתם בזה, אתם עשיתם את זה — תחיו עם זה.

גרעון האזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

לא היו תלונות ואני מאמין שהמצאות ההיא היתה בסדר. חברת-הכנסת ארנס, היו חברי ממשלה שהיו חברי קיבוצים; היה שר חקלאות שהיה חבר מושב; מה אתה חושב, שהם פגעו בטוהר המידות? לגבי שר החק-לאות הנוכחי קבעו שתי ועדות, אחת בראשות שופט של בית-המשפט העליון ואחת בראשות נשיא בית-משפט מחוזי בדימוס, שהעניין אינו בסדר אך הממשלה ממשיכה. מה אתה מספר לי מה היה אז?

משה ארנס (הליכוד):

לדעתך אתה זה באמת לא בסדר? אתה מדבר על הוועדות. מה אתה חושב?

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לינייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') (דיון) —

נכונה ושהיא מופרכת. אפשר לטעון בקלות שההת-ייקרות הממוצעת תגיע ל-100% עד 103%. דרך אגב, מניין אני יודע זאת? בוועדה מסויימת שמעתי מפי אנשי אגף התקציבים ממשרד מאוד מכובד שהיו צרי-כים להסביר את התקציב. שהנחה זו בדבר 103% הובאה בחשבון.

שער החליפין: בתקציב המקורי של 1979 הניחו ששער החליפין הממוצע יהיה 24 לירות לדולר. דרך אגב, פעם הוסבר לנו על-ידי שר האוצר לגבי התקציב שלגבי ישנו דין-וחשבון המבקר כי מה שנקבע כשער החליפין אינו כל-כך חשוב שהרי זו ממילא רק פעולה חשבונתית וכיוון שצד ההוצאה וצד ההכנסה מתקווים ממילא המספרים אינם משנים והמספר שנכתוב בצד של מטבע-חוץ אינו משנה. על-פי הביקורת אני מבין שמבקר המדינה לא קיבל הנחה זו וגם הוועדה לא קיבלה אותה. ובכן בתקציב המקורי של 1979 הונח כי שער החליפין יהיה בממוצע 24 לירות לדולר. עכ"שיו עודכן השער ל-30 לירות לדולר בממוצע וגם זה כבר שער היסטורי. אנו יודעים שעד סוף שנת התק-ציב ינוע השער הממוצע לדולר בין 33 ל-34 לירות לפחות. כלומר, בסוף השנה יגיע הדולר ל-45 לירות בקירוב.

השכר: בתקציב שאישרנו בשבוע שעבר הוערכה ההתייקרות ב-78% בממוצע. אני מזכיר, חברי הכנסת, שהאישור התקציבי היה בחודש ינואר אבל תשלום תוספת היותך בחודש ינואר מפרך הנחה זו וההתייק-רות בשכר תגיע בממוצע ל-89%—90%.

לפיכך גם השנה, גם עכשיו, ממשיכים שר ה-אוצר, הממונה החדש על אגף התקציבים, המנכ"ל החדש של משרד האוצר והממשלה לראות את התקציב כמין נגירת חסרת אונים, לא מנווטת, של כלכלת המדינה. במקום שזה יהיה תקציב של מדינה, תקציב המגיע בערך לשיעור של 98% מערך התפוקה הלאומית הגלמית; במקום שזה יהיה כלי אדיר לכיוון ולניווט המשק והי נגירת.

אני חושב שהדוגמאות האלה שהבאתי רק מוכי-חות באיזו מידה מתייחסת הממשלה בכלל בעת תיפ-קודה להערות הביקורת. אני חושב שהכנסת צריכה לעמוד איתן ולהתריע בנושא זה.

דודיר פ. שינמן:

האם יושב-ראש הוועדה לענייני ביקורת המדינה מוכן להשיב?

שמעאל טולידאנו (יו"ר הוועדה לענייני ביקורת המדינה): אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, במשך הדיון הו-על כמה הצעות ורעיונות שיש בהם כדי לחזק את הביקורת. ברצוני לומר שנזכרו זאת. לוועדה, במקרה, זומנה ישיבה בנושא זה למחר, כך שאנחנו נסכם זאת עוד הערב או מחר בבוקר ואני אביא את כל הה-צעות לוועדה לישיבה מחר.

דודיר פ. שינמן:

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה על סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-וחשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחש-בונות שנת הכספים 1977, שני חלקים.

המדינה — אינני יכול שלא להעיר על אורח הת-נהגותו של חבר-הכנסת משה דיין היום אחר-הצהריים בשעת הדיון בכנסת על הצעתו לסדר-היום. אינני דן בתוכן דבריו ואינני משיג עתה על צורת התשובה של הממשלה ועל אורח התנהגותה של הקואליציה; אני מוחה על הילול כל בכנסת כאשר המציע עצמו שפנה וניצל — הייתי אומר: גול — את זמנה של הכנסת וחבריה לא תמך בעת ההצבעה בהצעה שהוא עצמו ביקש כי הכנסת תדון עליה. נראה לי שאורח התנהגות זה ראוי לכל ביקורת וגינוי.

(חבר-הכנסת י. ברמן קורא קריאת-ביניים)

הוא הודיע שהוא הסכים לדיון בוועדה, חבר-הכ-נסת ברמן. אני חושב שמעל ומעבר להתייחסותנו לא-נשים ולעניינים, אם אנחנו חברי הכנסת לא נשמור על כבודו של הבית שכורסם כל-כך בציבור נגרום לפגיעות קשות ביותר בחסנה של הדמוקרטיה, ורבו-תי, ראו, הוזהרנו.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ביקשתי רשות להצטרף לדיון הזה על מסקנות הוועדה לענייני ביקורת המדינה אף שאינני חבר הוועדה הזאת — אני חבר ועדת הכספים — כי אינני יכול שלא לדון בנושא שבדרך כלל לא דנים בו ואינו בכותרות. אין זה מיבצע "ליטאני", אין זה סקאנדלל כזה או כזה אלא מדובר כאן באורח התנהגות, באורח תיפקוד תקין של הממ-שלה ועל כך מופקד מבקר המדינה, על כך מופקדת הוועדה. מדובר בשאלה שאינה קלת ערך והיא אורה קבלת החלטות המובאות אחר-כך לכנסת בצורת תק-ציב המדינה.

כותב מבקר המדינה בדין-וחשבון מס' 29: "התק-ציב המפורט בסעיפי ההוצאה שבנדקו לא התבסס תמיד על הנתונים הדרושים, לצורך קביעת נכונה של סכומי ההוצאה, לגיבוש התקציב המפורט בראשית השנה, גם לא קדם תמיד דיון ממצה בין יחידות המטה לתיקצוב במשרדים לבין יחידות הביצוע שבהם. נתונים והער-כות שלהם השפעה על היקף ההוצאה לא נלקחו בחש-בון על-ידי המשרדים בעת הדיון התקציבי בראשית השנה אף כי ניתן היה לעשות זאת באותה עת." יתר על כן, נאמר בביקורת שההנחות לגבי ההתייקרות וה-הנחות לגבי שער המטבע וכן ההנחות לגבי השכר היו מבוססות על בסיסים כאלה שחייבו תקציב ב-יניים, תקציב נוסף ותקציב משלים. על כך משיבה ה-ממשלה תשובה פאנטסטית, ואני קורא: "כתוצאה מכך ששינויים בתקציב נעשים בדרגים גבוהים — שרים ומנכ"לים, ולא ועדת התקציבים — ונעשים כמה פעמים בשנה, נפגעת איכות תהליך התיקצוב". זו תשובת ה-ממשלה על הביקורת שמובאת לפני ועדת הכנסת.

מעניין לציין מה המצב השנה. הוועדה לענייני ב-יקורת המדינה דנה בדין-וחשבון המצלב את המצב בשנה שעברה. אני רוצה לראות מה המצב השנה, עכשיו. אחרי הדין-וחשבון הזה. חברי הכנסת, בתקציב 1979 הניח האוצר שתהיה התייקרות ממוצעת של 37%. מייד התברר שהנחה זו אין לה בסיס במציאות. עתה עוד-כנה הנחה זו ועודכנו ההתייקרונות בתקציב הנוסף ל-88% בממוצע. רק לפני שבוע אישרה הכנסת את התקציב וכבר אפשר לומר שהנחת ההתייקרות אינה

חברת י"ג, ישיבה רצ"ה

— סיכומיה והצעותיה של הוועדה לענייני ביקורת המדינה לדין-חשבון מס' 29 של מבקר המדינה לשנת 1978 ולחשבונות שנת הכספים 1977 (חלקים א' וב') (דיון); חוק בחירות לגופים ציבוריים — (תיקון מס' 2)

ה צ ב ע

הצעת חבר-הכנסת ת. טובי לנושא 3

(חלק א') לא נתקבלה.

הצעת הוועדה לנושא 3 (חלק א') נתקבלה.

ד"ר פ. שינמן:

נושא 4: טיפול בנוער מנותק. הסתייגות לחבר-

הכנסת צירלי ביטון.

ה צ ב ע

הצעת חבר-הכנסת צ' ביטון לנושא 4

(חלק א') לא נתקבלה.

הצעת הוועדה לנושא 4 (חלק א') נתקבלה.

ד"ר פ. שינמן:

אנחנו עוברים לחלק ב'; בכל הסעיפים: 1, 2, 3,

4, 5 יש רק הצעות הוועדה. נצביע על כל הסעיפים גם יחד.

ה צ ב ע

הצעות הוועדה לנושאים 1—5 (חלק ב') נתקבלו.

ה. חוק בחירות לגופים ציבוריים (תיקון מס' 2), תש"ם—1980 *

(קריאה שנייה)

רות שיש בבחירות לגופים ציבוריים משנת 1954 יחולו גם על בחירות המתקיימות במפלגות הפוליטיות בישראל. החוק מדבר על מפלגות והוא מגדיר אותן: מפלגה היא סיעה לפי חוק מימון מפלגות ומפלגה היא חלק מצירוף של מפלגות המקיימות בכנסת סיעה אחת. כמוכן, החשיבות של החוק היא גדולה כי בעוד שבאירגון עובדים או באירגון נותני העבודה כאשר היו מתקיימות בחירות והיה קורה בהן זיוף זאת היתה עבירה פלילית לא היה, למעשה, זיוף בבחירות למפלגה או לסיעה כל אלמנט פלילי. בצדק העלה את העניין חבר-הכנסת ברמן והציע שגם זיוף בבחירות למפלגות יהווה עבירה פלילית ואפשר יהיה לפעול נגד המזייפים, דבר שיבטיח את טוהר המידות במפלגות ויהיה נדבך חדש לחוק המפלגות שכולנו מקווים שבוא יבוא.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הוספה להצעת החוק הסתייגות של חבר-הכנסת פעיל. הוא למעשה איננו שולל את החוק אלא הוא מרחיב את האמור בו כדי שיחול לא רק על מפלגה כמוגדר בהצעת החוק אלא גם על מפלגה המקיימת סיעה או שהיא חלק מסיעה במועצה או בוועד של רשות מקומית וזאת מכיוון שלמעשה אין כל סיבה שהגוף הזה הנקרא מפלגה המקיימת סיעה לא יהיה חייב לקיים גם טוהר בחירות ואין זה משנה אם אותו גוף איננו מיוצג בכנסת.

שלמה הלל (המערך):

זה לא נושא חדש?

בראשונה נתייחס לחלק א'. יש ארבעה נושאים ולכל נושא יש הצעה אחרת מלבד הצעת הוועדה. לכן נצביע על שתי ההצעות. בראשונה, חלק א' נושא מס' 1: תהליך התיקצוב הממשלתי. תחילה נצביע על הצעתו של חבר-הכנסת תופיק טובי לסעיף 1.

ה צ ב ע

הצעת חבר-הכנסת ת. טובי לנושא 1

(חלק א') לא נתקבלה.

הצעת הוועדה לנושא 1 (חלק א') נתקבלה.

ד"ר פ. שינמן:

אנחנו עוברים להצבעה על נושא 2: תקציב ה- בטחון וביצוע. לנושא 2 יש הסתייגות של חבר-הכנסת תופיק טובי.

ה צ ב ע

הצעת חבר-הכנסת ת. טובי לנושא 2

(חלק א') לא נתקבלה.

הצעת הוועדה לנושא 2 (חלק א') נתקבלה.

ד"ר פ. שינמן:

נושא 3: מיבצע ליטאני. יש הסתייגות לחבר-הכנסת תופיק טובי.

ד"ר פ. שינמן:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף האחרון בסדר-היום: חוק בחירות לגופים ציבוריים (תיקון מס' 2), תש"ם—1980, קריאה שנייה וקריאה שלישית. רשות הדיבור להבאת החוק בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט לחבר-הכנסת מרדכי וירשובסקי.

מרדכי וירשובסקי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד להגיש בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט לקריאה שנייה ולקריאה שלישית תיקון לחוק הבחירות לגופים ציבוריים.

שלמה הלל (המערך):

חוק ההפלות?

מרדכי וירשובסקי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):

לא, זה איננו חוק ההפלות, חבר-הכנסת שלמה הלל.

דיברתי על חוק בחירות לגופים ציבוריים (תיקון מס' 2). זו היתה הצעת חוק פרטית של חבר-הכנסת ברמן ושל חבר-הכנסת אברהם כץ (עוז). מליאת ה-כנסת העבירה זאת לפני זמן קצר מאוד, אחרי קריאה טרומית, להכנת החוק בוועדה. אישרנו את החוק הזה ללא בעיות רבות.

החוק מבטיח לפחות חלק מהדברים שאנחנו כולנו — אני מקווה — נרצה להחיל בחוק מפלגות כאשר יבוא. החוק מבטיח שאותן סאנקציות כנגד זיוף בבחירות

* "דברי הכנסת", חוב' י"א, עמ' 1262; נספחות.

הד"ר פ. שינמן :

חברי הכנסת, אנו מצביעים על הצעת החוק.

הצבעה

התיקון של חבר-הכנסת מ. פעיל
לסעיף 1 נתקבל.

הד"ר פ. שינמן :

אני מעמיד להצבעה את סעיף 1 בנוסח הוועדה ועם
ההסתייגות שנתקבלה.

הצבעה

סעיף 1, בנוסח הוועדה ועם התיקון
שנתקבל, נתקבל.

הד"ר פ. שינמן :

הצעת החוק נתקבלה בקריאה שנייה בתוספת ההס-
תייגות של חבר-הכנסת פעיל. אני מבין שאי-אפשר
להצביע עכשיו בקריאה שלישית כי יושב-ראש הוועדה
איננו.

מרדכי וירשובסקי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
הבאתי את החוק בשם יושב-ראש הוועדה.

הד"ר פ. שינמן :

יושב-ראש הוועדה צריך לבקש להצביע עכשיו.

חני מילוא (הליכוד):

חבר-הכנסת וירשובסקי בא בנעליו של יושב-ראש
הוועדה ולכן הוא יכול לבקש.

הד"ר פ. שינמן :

כל הכבוד לך, ללא פרשנות.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
רק יושב-ראש הוועדה יכול לבקש.

עושה ארבל-אלמוזלינו (המערך):
או שר.

הד"ר פ. שינמן :

חברי הכנסת, כדי להיות בסדר נדחת את ההצ-
בעה על הקריאה השלישית למחר או למחרתיים. הצ-
בענו רק בקריאה שנייה, הקריאה השלישית נדחת.

חברי הכנסת, סיימנו את סדר-היום. הישיבה הבאה
תתקיים, אם ירצה השם, מחר בשעה 16:00. היו ברוכים.
הישיבה נעולה.

הישיבה נעולה בשעה 20:06.

מרדכי וירשובסקי (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
לא. זה לא נושא חדש. על כל פנים דיברתי על כך
עם אחד היוזמים המקוריים של הצעת החוק, עם חבר-
הכנסת ברמן, ואף שאלתי עוד כמה חברים שהש-
תתפו בוועדה ולדעתם זה בהחלט ברוח הדברים שנדונו
בוועדה ולא גורע אלא רק מוסיף לחוק. לכן אינני
רואה סיבה להסתייג מזה ואפשר יהיה להצביע על
כך ולקבל את ההסתייגות הזאת. לכן אני בא לפני
המליאה ומציע שהחוק יתקבל בקריאה שנייה ובקריאה
שלישית לרבות ההסתייגויות של חבר-הכנסת פעיל
שזאת תוספת של פסקה (3) לאחר פסקה (2) הקובעת
ש"מפלגה המקיימת סיעה או שהיא חלק מסיעה במור-
עצה או בוועד של רשות מקומית" אף היא אסור לה
לזייף בחירות ואם היא מזייפת היא עוברת על החוק.

אני מציע שכולנו נקבל את החוק שלדעתי יתרום
משוהו להבראת החיים המפגתיים בישראל.

הד"ר פ. שינמן :

כפי שנאמר, החוק הזה מוגש לקריאה שנייה ול-
קריאה שלישית בצירוף הסתייגות של חבר-הכנסת
פעיל. אף-על-פי שחבר-הכנסת וירשובסקי נימק את
ההסתייגות, חבר-הכנסת פעיל, הרשות גם בידך לעשות
זאת.

מאיר פעיל (מחנה שלי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה רק
להוסיף שני משפטים. החוק, לפי דעתי, הוא מצויין,
הוא מוסיף גופך של ממלכתיות והגינות לחיי המפ-
לגות בישראל. התוספת הקטנה שאני מציע להוסיף באה
להחיל את החוק גם על סיעות ומפלגות ברשויות המ-
קומיות המנהלות בחירות רק ברשויות המוניציפאליות.
בכך משלימה הצעתי את רוח החוק. אני שמח שחבר-
הכנסת וירשובסקי וגם חבר-הכנסת ברמן שאני יודע כי
היה בין יוזמי החוק מסכימים לתוספת שלי. זה לא
תיקון, זאת תוספת.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה עוד תעשה ביקורת עצמית על כך שאתה תומך
בחוק זה.

מאיר פעיל (מחנה שלי):

אשמח שהחוק יתקבל ואני מקווה כי לא אצטרך
לעשות ביקורת עצמית.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
זה חוק שלא צריך להתקבל.